SUOMEN TIETOKIRJAILIJAT RY

Viite: VN/2245/2020

Lausunto

Opetus- ja kulttuuriministeriölle

Asia: Suomen tietokirjailijat ry:n lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain ja sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 184 §:n muuttamisesta

Suomen tietokirjailijat ry on Suomen suurin kirjailijajärjestö, joka edustaa yli 3 200 tieto- ja oppikirjailijaa. Yhdistys edistää suomalaista tieto- ja oppikirjallisuutta, valvoo tieto- ja oppikirjailijoiden tekijänoikeudellisia ja taloudellisia etuja, tukee tietoteosten kirjoittajia sekä edistää jäsentensä ammattitaitoa ja -etiikkaa.

Suomen tietokirjailijat ry on antanut lausunnon lausuntopalvelu.fi -verkkopalvelussa. Lausunto koostuu useista monivalintakysymyksistä sekä eri lainmuutoksia koskevista perusteluosioista. Tämä verkkosivuilla julkaistava lausunto noudattaa lausuntopalvelun systematiikkaa soveltuvin osin ja on tästä johtuen yhdistyksen tavanomaisista lausunnoista poikkeava.

1. Esitys kokonaisuutena. Esityksellä pyritään modernisoimaan tekijänoikeutta ja saattamaan se paremmin vastaamaan digitaalisen ajan vaatimuksia. Onko esitys kokonaisuudessaan oikeansuuntainen?

Ei, esitys ei ole yksityiskohtien osalta eikä kokonaisuudessaan oikeasuuntainen. Suomen tietokirjailijat yhtyy perustelujen osalta Kopioston, Sanaston ja niiden jäsenjärjestöjen esittämään näkemykseen ja esittää lisäksi omia huomioita.

Esitysluonnoksen perustelut ovat monin kohdin vakavalla tavalla erittäin puutteelliset ja arvoväritteiset (esimerkiksi opetuspoikkeus, arvokuilu ja direktiiviin sisältymättömät sääntelyehdotukset).

Esitettyjen lakimuutosten vaikutukset käsitellään ylimalkaisesti eikä tutkimustietoon perustuvia arvioita ole, vaikka tutkimustietoa olisi paljonkin tarjolla (esim. opetuksen ja tutkimuksen osalta). Vaikutusarviot ovat olemattomia tai erittäin suppeita. Esimerkiksi opetuksen osalta taloudellisten vaikutusarvioiden lähtökohdat on kerätty huolimattomasti ja päädytty selvästi virheellisiin lukuihin.

Esityksen näkökulma on vallitsevasti käyttäjälähtöinen. Oikeudenhaltijoiden oikeuksia heikennetään monissa kohdin ratkaisevalla tavalla. Luonnos ehdottaa säädettäviksi opetuspoikkeuksen hyvin laajassa merkityksessä ja nykyisen sopimuslisenssijärjestelmän purkamista, mitä direktiivi ei suinkaan ehdota tai edellytä. Kuten Kopiosto on lausunnossaan esittänyt, ehdotus katkaisisi nykyisen, vuosikymmenten aikana lisenssinsaajien ja ministeriön kanssa kehitetyn tutkimusten ja sopimusten tasapainoisen tradition, jonka puitteissa osapuolet voivat muuttaa lupakäytäntöjä tarpeiden muuttuessa.

Tekijöiden asemaa esitys ei paranna, vaan monelta osin heikentää sitä entisestään. Direktiivin 3 luvun artiklat on implementoitu noudattamatta direktiivin sanamuotoja ja käyttämällä direktiivin tarjoama liikkumavara lähinnä tekijöiden vahingoksi. Kollektiivisen sopimisen tarjoamat mahdollisuudet tekijöiden aseman parantamiseksi on jätetty pääosin hyödyntämättä pykälien täytäntöönpanossa. Tekijänoikeuslaista ollaan myös poistamassa tärkeitä kustannussopimista ohjaavia pykäliä. On myös esitetty täysin direktiiviin perustumattomia tekijöiden asemaa heikentäviä sääntelyehdotuksia kuten työsuhdetekijänoikeutta ja oikeutta rinnakkaistallentamiseen.

Esitys on jyrkkä poikkeama pohjoismaisesta tekijänoikeuden kehittämisen yhteisestä traditiosta. Tämä käy ilmeiseksi, kun vertaa esitysluonnosta esimerkiksi Ruotsissa vastikään annettuun hallituksen esitykseen. Esitys on tyyliltään myös liian detaljiorientoitunut ja pohjoismainen yleisempi lainkirjoittamisen tapa olisi ollut toimivampi.

Opetus- ja tutkimusalaa koskevat ehdotukset (Opetuspoikkeus, rinnakkaistallennusoikeus ja työsuhdetekijänoikeus) ovat, niiden hyvin laajan yhteiskunnallisen vaikuttavuutensa vuoksi, tehty huolestuttavan kevyillä perusteilla.

Esityksessä pyritään saavuttamaan oikeudenmukainen tasapaino tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden, sisältöteollisuuden ja muiden kaupallisten toimijoiden sekä yhteiskunnan (ml. kulttuuriperintölaitosten, oppilaitosten ja kansalaisten ja loppukäyttäjien) etujen välillä. Onko esitys kokonaisuudessaan tältä osin oikeansuuntainen?

Hallituksen esitysluonnos ei vastaa direktiivin asettamia tavoitteita tekijöiden aseman parantamiseksi ja tasapainon löytämiseksi eri intressitahojen välillä. Yhdistyksen jäsenistöön kuuluvien tietokirjailijoiden, tutkijoiden ja oppikirjailijoiden kannalta vaikutukset ovat pikemminkin päinvastaisia.

Tekijöiden ja oikeudenhaltijoiden näkökulmasta esitysluonnoksen kantavana teemana on ollut direktiivin mahdollistamien rajoitusten mahdollisimman laaja ja paikoin sanamuodonkin ylittävä tulkinta. Esitysluonnoksessa korostetaan teosten vapaan saatavuuden ja käytön edistämistä perusoikeuksiin ja erilaisiin päämääriin, kuten sivistyksellisten oikeuksien, sananvapauden, opetuksen vapauden tai tieteen avoimuuden toteuttamiseksi.

Vähemmälle huomiolle esitysluonnoksessa on jäänyt se, että direktiivillä on ollut tarkoitus parantaa tekijöiden heikompaa sopimusasemaa heidän luovuttaessaan oikeuksiaan. Tekijöiden aseman parantamiseen tähtäävät direktiivin 3 luvun artiklat on ehdotettu implementoitaviksi puutteellisesti, minimitasossa, paikoin virheellisesti ja jopa direktiivin sanamuodon ylittäen. Samalla on jätetty pääosin hyödyntämättä direktiivin tekijöiden eduksi suoma liikkumavara esimerkiksi kollektiivisen sopimisen osalta. Tekijän vahingoksi vaikuttavat poikkeukset on hyödynnetty lähes täysimääräisesti. Tekijänoikeuslaista ehdotetaan poistettavaksi myös tärkeää tekijöiden suojana ollutta sääntelyä ja samalla ehdotettu lisättäväksi työsuhdetekijänoikeutta koskeva säännös. Asia, josta direktiivissä ei mainita sanallakaan. Ehdotetut muutokset ja lisäykset eivät kokonaisuutena arvioiden paranna tekijöiden heikompaa sopimusasemaa, pikemminkin huonontavat sitä entisestään.

Ehdotettujen sääntelyratkaisujen vaikutusten arviointi tekijöiden ja oikeudenhaltijoiden omaisuuden suojaan on vähäistä tai olematonta yleisen edun ja sivistyksellisten oikeuksien toteuttamisen rinnalla. Vaikutuksia tunnutaan paikoin jopa vähäteltävän. Esimerkiksi ehdotetun laajan opetuspoikkeuksen yhteydessä tekijöille aiheutuvaa aiheutuva haitta on katsottu yksioikoisesti vähäiseksi vetoamalla käytön tilapäisyyteen, tarkoituksen edellyttämään laajuuteen, ei-ansiotarkoitukseen ja käytön sisäisyyteen. Sääntelyratkaisun ei todeta myöskään vaikuttavan tekijöiden taloudelliseen asemaan, vaikka siirtyminen sopimuslisenssistä pakkolisenssiin ja valtion päättämään korvaustasoon vaikuttaisi oletettavasti

merkittävästi tekijöiden tuloihin. Rajoituksen ulottuvuus menee paljon laajemmalle kuin direktiivin edellyttämä opetuksen havainnollistaminen teoksia digitaalisesti käyttämällä, se vaarantaa oppimateriaalikustantamisen ja tuhoaa ammattimaisten tekijöiden ja kustantajien turvaksi rakennetun sopimuslisenssijärjestelmän ja sen ympärille syntyneen talouden.

Avoimen saatavuuden ja tieteen vapauden nimissä on myös ehdotettu uutta tutkijan oikeutta rinnakkaistallentaa kirjoittamansa tieteellinen artikkelinsa. Vaikka kyse on radikaalista tutkijan ja kustantajan yksinoikeuteen ja perusoikeuksiin puuttumisesta, niitä koskeva tarkempi analyysi on jätetty tekemättä. Ehdotus on direktiiviin perustumaton. Tutkijalla on jo nykyisin mahdollisuus rinnakkaistallentamiseen TekijäL 2 §:n nojalla ja hän voi sopia siitä kustantajan kanssa. Pykälä on siis turha.

Kokonaisuutena arvioiden hallituksen esitysluonnos siirtää esityksessä valittujen ratkaisujen, tekijänoikeuteen tehtävien lisärajoitusten ja direktiiviin perustumattomien ehdotusten myötä EU:n lainsäätäjän DSM-direktiivissä saavuttaman oikeutettujen etujen ja perusoikeuksien välisen tasapainon teosten tekijöiden ja oikeudenhaltijoiden kannalta kestämättömään suuntaan.

Suomen tietokirjailijat ry. esittää ministeriölle, että hallituksen esitysluonnos tulee palauttaa uudelleen valmisteluun ja sitä tulee muuttaa olennaisilta osin vastaamaan direktiivin sanamuotoa ja tarkoitusta.

Suomen tietokirjailijat perustelee kantaansa tarkemmin säännösehdotuksista annettavien kommenttien yhteydessä, siltä osin kuin ehdotus koskee yhdistystä.

Puuttuuko esityksestä kokonaan jotain sellaista, mistä olisi tarpeen säätää tässä yhteydessä? Mikä?

Yhdymme Kopioston ja Sanaston lausumaan mm.

- Opetuksen sopimuslisenssin osalta

- Tekijän korvausoikeuteen kaikesta tekijänoikeuden rajoituksen nojalla tapahtuvasta käytöstä

- Ehdotukseen tarpeesta säätää lainauskorvauksen laajentamisesta e-kirjoihin ja e-äänikirjoihin siten, että tekijänoikeuslakiin lisätään pykälä, jolla säädetään tekijällä olevan oikeus lainauskorvaukseen myös silloin, kun teoksen sähköinen kappale välitetään kirjaston käyttäjille ja välittäminen on tapahtunut lisenssiehtojen mukaisesti.

2. Kysymyksiä tekstin- ja tiedonlouhinnasta (TekL 13 b §, DSM-direktiivin 3 ja 4 artikla) Tekijänoikeuslakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 13 b § kappaleen valmistamisesta tiedonlouhintaa varten. Pykälällä pannaan täytäntöön DSM-direktiivin 3 artikla (tiedonlouhinta tieteelliseen tarkoitukseen) ja 4 artikla (tiedonlouhinta yleiseen tarkoitukseen). Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Kannatamme muutettuna.

Suomen tietokirjailijat viittaa perustelujen osalta Kopioston omassa lausunnossaan esittämään kantaan.

3. Kysymyksiä teosten käytöstä opetustoiminnassa ja tieteellisessä tutkimuksessa (TekL 14, 18, 19 a, 21, 50 c, 64 c §, DSM-direktiivin 5 artikla) Esityksessä ehdotetaan, että teoksia saisi käyttää

opetustoiminnassa ja tieteellisessä tutkimuksessa nykyistä vapaammin. Tavoitteena on, että säännökset kattaisivat oppilaitosten digitaalisen ajan tarpeita ja käytäntöjä. Mikä on kantanne ehdotettuihin ratkaisuihin?

a. Teosten käyttäminen opetustoiminnassa ja tieteellisessä tutkimuksessa (TekL 14 §:n 1 ja 4 momentti)

Vastustamme.

Suomen tietokirjailijat vastustaa ehdotusta. Viittaamme Kopioston lausunnossaan esittämään ja lausumme lisäksi seuraavaa:

Ehdotus on uhka tieto- ja oppikirjallisuutta tekevien jäseniemme toimeentulolle ja uuden tietokirjallisuuden luomiselle. Ehdotus tarkoittaisi sitä, että tieto- ja oppikirjailijoiden saamat korvaukset teostensa käytöstä opetuksessa romahtaisivat.

Yhdistys vastustaa jyrkästi ehdotettua muutosta toteuttaa DSM-direktiivin edellyttämä sisäinen opetus- ja tutkimuskäyttö pakkolisenssin nojalla. Teosten käyttö opetustoiminnassa on järjestetty voimassa olevassa tekijänoikeuslaissa tekijöiden ja teosten käyttäjien neuvottelun tuloksena syntyvällä sopimuslisenssiratkaisulla.

Yhdymme Kopioston esittämään ratkaisuun direktiivin 5 artiklan 2 kohdan mukaisesti, että sopimuslisenssi säilytetään ensisijaisena teosten käytön opetuksessa mahdollistavana keinona ja sitä täydentämään säädetään opetuksen havainnollistamista koskeva, direktiivin mukainen rajoitussäännös siltä osin, kun saatavilla ei ole lisenssiä. Tämä vastaisi Ruotsin hallituksen esitysluonnoksessa valittua ratkaisua.

DSM-direktiivi edellyttää jäsenvaltioiden säätävän rajoituksesta, jolla mahdollistetaan yksinomaan opetuksen havainnollistaminen erityisesti sähköisessä toimintaympäristössä. Havainnollistamisella viitataan lähinnä lyhyiden otteiden käyttöön. Nyt ehdotettu pakkolisenssiratkaisu menee direktiivin sanamuotoa pidemmälle ja sillä mitä ilmeisimmin mahdollistettaisiin teosten vapaa käyttö myös muihin tarkoituksiin kuin siihen, että esimerkiksi opettaja havainnollistaa teoksen avulla asiaa, jota on opettamassa. Havainnollistaminen-termi on jätetty lakitekstistä pois ja rajoitus kattaisi kappaleiden valmistamisen ja teosten saataviin saattamisen missä tahansa muodossa.

Opetuksen ja tutkimuksen vapaudella ei ole tarkoitettu antaa vapautta käyttää tekijöiden luomia teoksia täysin vapaasti. Nyt esitetty 14 §:n sääntelyratkaisu merkitsee tekijöiden ja oikeudenhaltijoiden suhteettoman laajaa tekijänoikeuden rajoitusta vapaan opetuksen ja tutkimuksen hyväksi.

Direktiivi ei estä sopimuslisenssijärjestelmään perustuvaa ratkaisua. Direktiivin johdantolauseen 23 mukaan opetuksen havainnollistamista koskeva rajoitus voidaan toteuttaa myös lisenssiratkaisujen avulla, kunhan varmistetaan, että rajoituksen tarkoitus täyttyy. 5 Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat säätää, ettei poikkeusta tai rajoitusta sovelleta siltä osin kuin markkinoilla on helposti saatavilla soveltuvia lisenssejä. Sopimuslisenssiratkaisu puuttuisi vähemmän tekijöiden ja oikeudenhaltijoiden oikeutettuihin etuihin ja mahdollistaisi rajoitussääntelyn toteutuksen vähemmän tekijöiden oikeuksia rajoittavalla tavalla.

Sisäinen opetus- ja tutkimuskäyttö olisi toteutettavissa hyvin pitkälle Kopioston nykyisten lupien puitteissa. Kopiosto on kehittänyt nykyisiä opetuskäytön lupia yhteistyössä oppilaitosten kanssa jo vuosia. Hallituksen esitysluonnoksessa todetaan asiaa enempää perustelematta, että nämä ratkaisut eivät olisi enää toimivia opettajien käytännön työn kannalta. Yhdistys yhtyy Kopioston ja Sanaston esittämään kantaan siitä, että tämä ei pidä paikkaansa.

Direktiivillä on säädetty teosten käytöstä opetustoiminnan tukena, mutta nyt hallituksen esitysluonnoksessa tehty ratkaisu laajentaisi rajoituksen koskemaan mitä tahansa teoksen käyttämistä,

kunhan sillä on jonkinlainen yhteys opetukseen. Yhdistyksen näkemyksen mukaan on selvää, että näin pitkälle viety rajoitus ei läpäise direktiivin johdantolauseeseen 6 otettua ja muun muassa Bernin yleissopimukseen ja tietoyhteiskunnan tekijänoikeusdirektiiviin sisältyvää ns. kolmivaihetestiä. Koska rajoituksen nojalla tapahtuva käyttö koskee mitä tahansa teoksen käyttämistä, myös koulutusmarkkinoille suunnatusta teoksesta ”tilapäisesti” ja ”tarkoituksen osoittamassa laajuudessa”, nyt ehdotettu pakkolisenssi mahdollistaisi oppilaitosten oman oppimateriaalituotannon ja oppimateriaalipankkien tekemisen.

Pykälän nojalla oppilaitokset voivat halutessaan ostaa yhden kappaleen kustannettua oppikirjaa ja tehdä siitä käytön edellyttämät kopiot oppilaille jaettavaksi esimerkiksi sähköisellä oppimisalustalla. Muiden kuin varsinaisesti opetuskäyttöön tarkoitettujen mutta oppimista tukevien teosten, kuten monien tietokirjojen osalta, koulu voisi menetellä 1 momentin nojalla samalla tavalla, mutta ilman käytön ajallista rajoittamista ja saattaa teoksen saataviin missä tahansa muodossa. Tämä tietokirjojen ja erityisesti oppimateriaalien kustantamisen puolelle selkeästi tuleva käyttö ei ole yhdistyksen mielestä hyväksyttävää eikä läpäise kolmivaihetestiä. Luonnoksen s. 72 väitetään, että tekijänoikeuden rajoitus ei olisi ristiriidassa teoksen tavanomaisen hyödyntämisen kanssa eikä kohtuuttomasti haittaisi oikeudenhaltijan oikeutettuja etuja. Kopioiden valmistaminen kokonaisista teoksista ja jopa julkaisuista on ristiriidassa teosten tavanomaisesta hyödyntämisestä. Jos esimerkiksi oppilaitokset jatkossa kopioisivat tietokirjat, kaunokirjalliset teokset, nuottijulkaisut jne. sen sijaan, että hankkisivat niitä koulun kirjastoon tai opiskelijoiden käyttöön, olisi tällä suora vaikutus teosten kaupallisen tuotannon edellytyksiin ja tekijöiden ja muiden oikeudenhaltijoiden taloudellisiin ja muihin oikeutettuihin etuihin. Rajoittamaton kopiointioikeus on myös räikeästi ristiriidassa teosten tavanomaisen hyödyntämisen kanssa.

14 §:n pykälän nojalla opetustoiminnassa ja tieteellisessä tutkimuksessa tapahtuvan käytön ollessa rajoittamatonta ja sen kohdistuessa käytännössä mihin tahansa julkaistuun teokseen ei oppilaitoksilla ole enää tarvetta solmia käyttöoikeussopimuksia, jotka takaisivat sen, että tieto- tai oppikirjailija saa teoksen käyttämisestä opetuksen yhteydessä asianmukaisen ja oikeasuhtaisen korvauksen. Suomen tietokirjailijat jakaa kopiointikorvauksia apurahoina mm. oppikirjailijoille. Esitys tarkoittaisi Kopioston jakamien opetuskäyttöä koskevien kopiointikorvausten merkittävää vähentymistä. Tämän seurauksena Suomen tietokirjailijat ry:n oppikirjailijoille jakamat apurahat vähenisivät dramaattisesti, jolla olisi vaikutusta tekijöiden mahdollisuuksiin luoda tulevaisuudessa laadukasta oppimateriaalia kouluissa käytettäväksi.

Esitys tarkoittaa sitä, että opetuspoikkeuksen nojalla tapahtuva teosten käyttö kasvaa merkittävästi aiemmasta, mutta esitys vaikenee siitä, varataanko budjettiin nykyistä merkittävästi suurempi määräraha tästä käytöstä tekijöille maksettaviin korvauksiin. Ehdotetun TekijäL 14 §:n soveltuminen erittäin laajaan teosjoukkoon tarkoittaa samalla korvauksen jakavien tekijöiden määrän räjähdysmäistä kasvamista, jolloin on selvää, etteivät tekijät tule saamaan direktiivin edellyttämää asianmukaista ja oikeasuhtaista korvausta.

Pykälään ehdotettu rajaus siitä, että koulutusmarkkinoille suunnatusta teoksesta saisi valmistaa kappaleita opetustoiminnassa vain tilapäisesti käytettäväksi ja tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa jättää tulkinnalle avoimeksi kysymykset siitä, mitä voidaan pitää ’koulutusmarkkinoille suunnattuna teoksena’, mikä on ’tilapäistä’ ja mikä ’tarkoituksen edellyttämää laajuutta’.

Vaikka esitysluonnoksen perusteluissa täsmennetään, että 1 momentin rajaus mahdollistaa vain tilapäisten ja laajuudeltaan rajattujen otteiden käyttämisen koulutusmarkkinoille suunnatusta teoksesta, ja että rajauksella on haluttu estää se ettei rajoitus olisi ristiriidassa teoksen tavanomaisen hyödyntämisen kanssa eikä haittaisi oikeudenhaltijan oikeutettuja etuja, ei ole mitään takeita ettei näin tulisi käymään. Esitysluonnos ei sisällä mitään soveltamisohjeita siitä, mitä em. käsitteillä käytännön opetustilanteessa tarkoitetaan. Koululle tarjoutuu joka tapauksessa mahdollisuus kopioida tilatusta oppimateriaalista haluamansa sisältö ja jakaa sitä oppilaille miten parhaaksi katsoo.

Pykälään sisältyviin termeihin ”käytön edellyttämät kappaleet”, ”koulutusmarkkinoille suunnattu teos” ja ”tilapäinen ja tarkoituksen edellyttämä laajuus” liittyvän tulkinnanvaraisuuden vuoksi opettajan on hyvin vaikeaa käytännön opetustyössä ratkaista mikä rajoituksen nojalla on sallittua ja mikä ei. Ratkaisu opetuskäytön siirtämisestä pakkolisenssiin tarkoittaa vastuun siirtämistä kokonaisuudessaan käyttäjälle. Tämä tulee puolestaan näkymään tekijänoikeusneuvoston ja tuomioistuinten lisääntyvänä oikeuskäytäntönä, jonka tulkitseminen on opettajalle mahdotonta eikä kuulu hänen toimenkuvaansa. Toisin kuin esitysluonnoksessa väitetään, sopimuslisenssistä luopuminen ei tule selkeyttämään käytännön tekijänoikeudellisia kysymyksiä opetustilanteissa tai tekemään opettamisesta vaivattomampaa.

Esimerkin DSM-direktiivin sanamuodon hengen mukaisesta sääntelystä voi löytää esimerkiksi Ruotsista. Ruotsissa direktiivin opetuksen havainnollistamista koskevat kohdat tullaan voimaansaattamisesta annetun esityksen (DS 2021:30) mukaan säätämään siten, ettei direktiivin edellyttämät uudet rajoitukset vaikuta alueella toiminnassa oleviin opetustoimintaa palveleviin lisensointiratkaisuihin. Tämä poikkeaa olennaisesti Suomessa ehdotetusta ratkaisusta, jossa nämä valmiiksi toimivat ratkaisut korvattaisiin rajoituksella ja pakkolisenssillä. Lisäksi Ruotsin pykälätekstissä on noudatettu direktiivin sanamuotoa ja mahdollistettu teosten käyttö rajoitussäännöksen nojalla ainoastaan opetuksen havainnollistamiseksi. Teoksen käytön tulee lisäksi tapahtua opettajan tai oppilaan toimesta.

Sanotuilla perusteilla pykäläehdotus on hylättävä ja säilytettävä voimassa oleva sopimuslisenssimalli siihen tehtävin lisäyksin, kuten Kopiosto on omassa lausunnossaan esittänyt.

b. Opetuksessa käytettävät kokoomateokset (TekL 18 §)

Vastustamme.

Suomen tietokirjailijat yhtyy Kopioston lausunnossaan esittämään kantaan.

c. Korvausta hallinnoiva yhteishallinnointiorganisaatio (TekL 19 a §)

Vastustamme.

Suomen tietokirjailijat yhtyy Kopioston lausunnossaan esittämään kantaan.

d. Julkinen esittäminen (TekL 21 §)

Vastustamme.

Suomen tietokirjailijat yhtyy Kopioston lausunnossaan esittämään kantaan.

e. Opetuskäyttöä koskevan rajoituksen alueellinen soveltaminen (TekL 64 c §)

Kannatamme muutettuna.

Suomen tietokirjailijat yhtyy Kopioston lausunnossaan esittämään kantaan.

4. Kysymyksiä kulttuuriperinnön säilyttämisestä (TekL 16.1 §, 16 d ja 16 e §, DSM-direktiivin 6 artikla)

Tekijänoikeuslain 16 §:n 1 momentissa säädettäisiin yleisölle avoimen yleishyödyllisen kirjaston, arkiston tai museon oikeudesta valmistaa kappaleita omissa kokoelmissaan olevasta teoksesta kulttuuriperinnön säilyttämistä varten. Nykyistä 16 d ja 16 e §:ää muutettaisiin niin, että valtioneuvoston asetuksen sijasta arkistoja, kirjastoja ja museoita koskevien säännösten organisatorisesta soveltamisalasta säädettäisiin jatkossa tyhjentävästi 16 e §:ssä. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Kannatamme muutettuna.

Suomen tietokirjailijat yhtyy Kopioston lausunnossaan esittämään kantaan.

5. Kysymyksiä kaupallisesta jakelusta poistuneiden teosten käytöstä kulttuuriperintölaitoksissa (TekL 16 g - 16 j ja 64 d §, DSM-direktiivin 8-11 artikla)

5.1. Yleisiä kysymyksiä, jotka liittyvät kaupallisesta jakelusta poistuneiden teosten käyttöön kulttuuriperintölaitoksissa

a. Kaupallisesta jakelusta poistuneiden teosten käytöstä kulttuuriperintölaitoksissa säädettäisiin 16 g – 16 j §:ssä. Käytön piiriin voisi kuulua ainoastaan kulttuuriperintölaitosten kokoelmiin kuuluvia teoksia. Valmistelussa on lähdetty siitä, että direktiivin salliman ”kaupallisesta jakelusta poistuneen teoksen (tai teosjoukon)” käytön tavoitteena on varmistaa, että sopimuslisenssin tai tekijänoikeuden rajoituksen nojalla tapahtuvalla käytöllä ei olisi merkittäviä kielteisiä vaikutuksia teosten kaupallisiin markkinoihin. Yhdyttekö tähän käsitykseen? Jos ette, miten direktiivin käsite tulisi ymmärtää?

Suomen tietokirjailijat yhtyy Kopioston esittämään kantaan.

b. Ehdotetun 16 g §:n mukaan kulttuuriperintölaitoksen kokoelmissa olevan teoksen tai teosten joukon saisi sopimuslisenssin nojalla saattaa yleisön saataviin maantieteelliset rajat ylittävästi (64 d §). Yhdyttekö siihen, että on tarkoituksenmukaista, että yhteishallinnointiorganisaatio tekee arvioinnin siitä, voidaanko käyttölupa teokseen myöntää siten, ettei sillä olisi haitallista vaikutusta käyttöluvan kohteena olevan teosjoukon kaupallisiin markkinoihin? Jos ette, kenen tulisi tehdä tämä arvio ja millä perustein arvio tulee tehdä?

Suomen tietokirjailijat yhtyy Kopioston esittämään kantaan.

c. Kaupallisesta jakelusta poistuneiden teosten käyttämisestä tekijänoikeuden rajoituksen nojalla eräissä tapauksissa säädettäisiin 16 h §:ssä. Pykälässä asetetaan tietyt kriteerit, joiden täyttyessä teoksen voidaan katsoa poistuneen kaupallisesta jakelusta, ellei tiedossa ole, että teos on edelleen kaupallisessa jakelussa. Kriteerien tavoitteena on helpottaa sen arvioimista, milloin

teoksen voidaan (yleensä) katsoa poistuneen kaupallisesta jakelusta. Onko säännöksistä apua sen arvioimisessa, millä edellytyksin teoksia saa käyttää tekijänoikeuden rajoituksen nojalla?

Suomen tietokirjailijat kannattaa ehdotusta muutettuna ja painottaa erityisesti että, Kulttuuriperintölaitoksen kokoelmat koostuvat myös uniikeista teoksista tai yksityishenkilöiden arkistoista.

Koko kulttuuriperintölaitoksia koskeva ja kaupallisen jakelun ulkopuolella olevia teoksia koskeva sääntely olisi syytä rajoittaa koskemaan julkistettuja teoksia. Direktiivi ei tällaista vaihtoehtoa estä ja se selventäisi rajoituksen soveltamisalaa ja rajaisi sääntelyn piiristä teokset, joita ei koskaan ole julkistettukaan. Lainkohdan keskeinen käsitteistö kaupallisesta saatavuudesta ei julkistamattomiin teoksiin millään tavoin sovellu.

Kaupallisessa jakelussa olevat / sieltä poistuneet teokset -jaottelu ei lainkaan sovi yksityishenkilöiden lahjoittamaan arkistoaineistoon tai vastaaviin teoksiin, joita ei ole koskaan julkisuuteen saatettukaan – eikä sinne tarkoitettukaan. Tätä näkökulmaa hallituksen esitysluonnos ei lainkaan tarkastele.

Tällaisia yksityishenkilöiden aineistoja kulttuuriperintölaitoksissa ovat esimerkiksi kaikki yksittäiset kirjailijoiden käsikirjoitukset, kuvataiteilijoiden luonnokset, myös muut teokset, joita ei ole markkinoille tarjottu.

Yksityishenkilöiden luovuttamasta arkistoaineistosta tulisikin tehdä tekijänoikeudellisen käytön osalta sopimus perikunnan tai oikeudenhaltijoiden kanssa. Esityksessä ei kuitenkaan lainkaan viitata tämän sopimuskulttuurin merkitykseen laitosten ja arkistojen toteuttamassa aineistojen verkkojulkistamisessa.

Esitys sivuuttaa kokonaan neuvottelurelaation yksittäisen tekijän/perikunnan lahjoittaman aineiston kohdalla, kun kyse on aineistosta, jota ei ole koskaan julkisuuteen saatettukaan tai tarkoitettu.

Esityksen suhdetta orpoteoksia koskevaan lainsäädäntöön ei ole myöskään käsitelty, vaikka julkistamattomien teosten osalta sellaisia on runsaasti laitosten kokoelmissa.

d. Ehdotetun 16 j §:n mukaan pääasiallinen vastuu tietojen ilmoittamisesta Euroopan immateriaalioikeusvirastoon olisi kulttuuriperintölaitoksilla. Kielto-oikeuden käyttämisestä voisi ilmoittaa myös yhteishallinnointiorganisaatio. Ehdotukseen ei sisälly säännöksiä ns. yhteyspisteestä (Contact Point), joka päättäisi, mitkä organisaatiot voivat käyttää Euroopan immateriaalioikeusviraston kaupallisesta jakelusta poistuneita teoksia koskevaa tietokantaa. Tarvitaanko Suomessa tällaista yhteyspistettä ja jos tarvitaan, minkä tahon tulisi hoitaa tehtävä?

Ei vastattu.

5.2. Tarkemmat pykäläkohtaiset kannat TekL 16 g - 16 j sekä 64 d §:stä.

a. Kaupallisesta jakelusta poistuneiden teosten käyttäminen sopimuslisenssin nojalla (TekL 16 g §)

Kannatamme muutettuna. Suomen tietokirjailijat yhtyy Sanaston ja Kopioston esittämiin kantoihin.

b. Kaupallisesta jakelusta poistuneiden teosten käyttäminen rajoituksen nojalla eräissä tilanteissa (TekL 16 h)

Kannatamme muutettuna. Suomen tietokirjailijat yhtyy Sanaston ja Kopioston esittämiin kantoihin.

c. Kielto-oikeuden käyttäminen (TekL 16 i §)

Kannatamme sellaisenaan. Suomen tietokirjailijat yhtyy Sanaston ja Kopioston esittämiin kantoihin.

d. Kaupallisesta jakelusta poistuneiden teosten käyttöä koskevien tietojen rekisteröinti (TekL 16 j §)

Kannatamme sellaisenaan. Suomen tietokirjailijat yhtyy Sanaston ja Kopioston esittämiin kantoihin.

6. Kysymyksiä sopimuslisenssijärjestelmästä (TekL 26 §, DSM-direktiivin 12 artikla)

a. DSM-direktiivin 12 artiklassa annetaan jäsenvaltioille mahdollisuus säätää vaikutukseltaan laajennetusta kollektiivisesta lisensioinnista. Suomessa hyödynnettäisiin tämä kansallinen liikkumavara säilyttämällä tekijänoikeuslain 26 §:ssä säädetty sopimuslisenssijärjestelmä. Pykälää ehdotetaan kuitenkin direktiivin perusteella tarkennettavaksi. Samassa yhteydessä tehtäisiin eräitä teknisiä ja rakenteellisia muutoksia pykälään. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Kannatamme sellaisenaan. Suomen tietokirjailijat yhtyy Kopioston ja Sanaston esittämiin kantoihin.

b. DSM-direktiivin 12 artiklan 3 kohdan a-alakohdassa edellytetään yhteishallinnointiorganisaation olevan valtuutustensa perusteella riittävän edustava lisenssin kohteena olevien teosten oikeudenhaltijoiden ja oikeuksien suhteen. Miten riittävä edustavuus varmistetaan, ja miten sitä tulisi arvioida sopimuslisenssiorganisaation hyväksymisen yhteydessä?

Suomen tietokirjailijat yhtyy Sanaston ja Kopioston esittämään kantaan.

c. Olennaisimmat muutokset 26 §:ssä koskisivat direktiivin 12 artiklan mukaista velvoitetta tiedottaa tekijöille sopimuslisensseistä, tekijän oikeudesta hakea korvausta sekä kieltooikeuden käyttämisestä. Ehdotus perustuu siihen, että yhteishallinnointiorganisaatiot itse esittävät suunnitelman siitä, miten tekijöille (ja erityisesti ns. ”ulkopuolisille tekijöille”) tiedotetaan direktiivin edellyttämistä asioita. Näin tarvittavat toimenpiteet pysyisivät oikeasuhtaisina tekijöiden etua ajatellen. Onko tämä lähtökohta perusteltu, vai tulisiko tiedottamisesta säätää

tarkemmin laissa ns. ”ulkopuolisten tekijöiden” oikeuksien turvaamiseksi? Jos pitäisi säätää tarkemmin, mitä velvoitteita tulisi asettaa?

Ei vastattu.

7. Kysymyksiä televisio- ja radiolähetysten lähettämisestä ja edelleen lähettämisestä (TekL 25 f, 25 h ja 64 b §, verkkolähetysdirektiivi)

7.1. Alkuperäinen lähetystoiminta

Pykäliin ehdotetaan muutoksia, joiden tavoitteena on selkeyttää nykyisiä, varsin vaikeaselkoisina pidettyjä säännöksiä. Lisäksi ehdotuksella pantaisiin täytäntöön verkkolähetysdirektiiviä siten, että 25 f §:ssä alkuperäiseen lähetystoimintaan rinnastettaisiin lähettäjäyritysten verkko-oheispalvelut (esim. YLE Areena) ja 64 b §:ään tehtävällä muutoksella varmistettaisiin, että alkuperäiseen lähetystoimintaan hankitut oikeudet kattavat myös radiolähetysten sekä television uutis- ja ajankohtaisohjelmien lähettämisen EU:n alueella, ellei toisin ole sovittu. Verkkolähetysdirektiivin 8 artiklan säännökset, jotka koskevat oikeuksien hankkimista silloin, kun lähettäjäyritys ei oman toimintansa puitteissa itse lainkaan lähetä lähetystä, vaan sen tekee jakelijayritys, ehdotetaan sisällytettäviksi alkuperäistä lähetystoimintaa koskevaan 25 f §:ään. Direktiivi mahdollistaa sen, että tällaisissa tapauksissa voidaan nojautua samankaltaiseen lisensiointimalliin kuin edelleenlähetysten yhteydessä. Valmistelussa on arvioitu, että Suomessa ei esiinny direktiivin 8 artiklassa tarkoitettuja tilanteita, eikä siten ole pidetty tarpeellisena käyttää hyväksi direktiivin tarjoamaa mahdollisuutta, että tarvittavia oikeuksia voitaisiin hankkia pakollista kollektiivista hallinnointia koskevan sääntelyn perusteella yhteishallinnointiorganisaatiolta. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Vastustamme. Suomen tietokirjailijat yhtyy Kopioston esittämään kantaan.

7.2. Radio- ja televisio-ohjelmien edelleenlähettäminen

Tekijänoikeuslain 25 h §:ssä säädetään radio- ja televisiolähetysten samanaikaisesta ja muuttamattomasta edelleenlähettämisestä. Säännöksillä virtaviivaistetaan lisensiointimarkkinoiden toimintaa tilanteessa, jossa oikeuksien hankkiminen voisi muuten olla haastavaa. Ehdotetuilla säännöksillä pantaisiin täytäntöön verkkolähetysdirektiivin säännökset ja selkeytettäisiin edelleenlähettämistä koskevia säännöksiä. Lisäksi ehdotetaan, että myös lähettäjäyritysten verkko-oheispalveluiden edelleen lähettäminen olisi mahdollista hankkimalla tarvittavat oikeudet yhteishallinnointiorganisaatiolta sekä edellyttäen, että myös lähettäjäyrityksen suostumus on saatu. Taustalla on se, että verkko-oheispalveluihin usein estetään pääsy asettamalla teknisiä esteitä, ns. maarajoituksia. Esimerkiksi Ruotsin SVT:n kanavien edelleenlähettämiseen on mahdollista hankkia oikeuksia keskitetysti, mutta tämä ei ole koskenut SVT:n verkko-oheispalveluita. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun? Voitte perustella kantaanne ja esittää vaihtoehtoisia ratkaisuja ja muutosehdotuksia vastauksenne yhteydessä.

Kannatamme muutettuna. Suomen tietokirjailijat yhtyy Kopioston esittämään kantaan.

8. Kysymyksiä tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden suojasta hyödyntämissopimuksissa (TekL 29 - 31 ja 35 - 38 §, DSM-direktiivin 18-23 artikla), kuvatallenteella esiintyvien esittävien taiteilijoiden suojan laajentamisesta (TekL 45 §), sekä valokuvaajan oikeudesta (TekL 49 a §, DSM-direktiivin 14 artikla)

8.1. Tekijän korvausoikeus ja korvausten kohtuullistaminen

Suomen tietokirjailijat vastustaa ehdotusta.

Direktiivin tavoitteena on parantaa tekijöiden asemaa sopimussuhteessa muun muassa säätämällä erillisestä oikeudesta oikeasuhtaiseen ja asianmukaiseen korvaukseen ja oikeudesta kohtuullistaa sanottua korvausta, mikäli se jälkikäteen osoittautuu suhteettoman pieneksi verrattuna teoksen kaupalliseen arvoon. Esitysluonnoksen mukainen ratkaisu katsoa TekijäL 29 §:n sisältävän molemmat oikeudet ei toteuta direktiivin tavoitetta tältä osin ja on hylättävä sillä TekijäL 29 § soveltuu ainoastaan jälkikäteiseen sopimuksen kohtuullistamiseen.

Pykälään ehdotettu muutos 18 artiklan perusteella huomioon otettavien kriteerien laajentamisesta ei tuo pykälään mitään uutta. TekijäL 29 § mahdollistaa jo nykyisellään siihen nyt sisällytettyjen ’uusien’ arviointikriteerien huomioonottamisen sopimuksen kohtuuttomuutta jälkikäteen arvioitaessa. TekijäL 29 § ja siihen tehdyt lisäykset eivät takaa tekijälle alkuperäistä asianmukaista ja oikeasuhtaista korvausta kuten DSM-direktiivi edellyttää. TekijäL 29 §:ään otettu viittaus siihen, että sopimusten kohtuuttomuutta arvioitaessa olisi kiinnitettävä huomiota myös teoksen kaupalliseen arvoon saattaisi johtaa aloilla, joilla ei ole vakiintuneita korvaustasoja, jopa kohtuuttomiin lopputuloksiin.

Suomen tietokirjailijat ry. yhtyy Tekijäfoorumin jo valmistelussa esittämään näkemykseen siitä, että 18 artiklan voimaansaattamisessa oikeus asianmukaiseen ja oikeasuhtaiseen korvaukseen tulisi kirjata pakottavassa muodossa lakiin ja sen tarkemman sisällön määrittelemisessä tulisi voida hyödyntää itsensätyöllistäjien ja kaupallisten hyödyntäjien välisiä puitesopimuksia.

Sopimuksen kohtuullistamista koskeva TekijäL 29 § ei myöskään täysin vastaa 21 artiklan vaatimuksia vaan sitä on täydennettävä uudella momentilla kuten Tekijäfoorumi on ehdottanut:

”Tekijöillä ja esittävillä taiteilijoilla tai heidän edustajillaan on oikeus vaatia asianmukainen ja sopiva lisäkorvaus osapuolelta, jonka kanssa he ovat tehneet sopimuksen oikeuksiensa hyödyntämisestä, tai tällaisen osapuolen oikeudenomistajilta, kun alun perin sovittu korvaus osoittautuu suhteettoman pieneksi verrattuna kaikkiin teosten tai esitysten hyödyntämisestä myöhemmin syntyneisiin merkityksellisiin tuloihin, ellei tästä ole olemassa sovellettavaa kollektiivisen sopimisen tuloksena tehtyä sopimusta, jossa määrätään vastaavasta mekanismista”

Vaikka mahdollisuus kollektiivisen sopimisen käyttöön ottamisesta mainitaan yhtenä 18 artiklan nimenomaisena täytäntöönpanovaihtoehtona, ehdotusluonnoksessa on otettu se lähtökohta, että palkkioita koskevat puitesopimukset olisivat lähtökohtaisesti kilpailuoikeuden vastaisia eikä tekijänoikeuslailla voida edistää kilpailuoikeuden vastaisia käytäntöjä. Silti kollektiivista sopimista palkkioiden osalta jo nykyisin hyödyntävistä maista esitysluonnoksessa mainitaan esimerkiksi Saksa (s. 67). Myös esimerkiksi Ranskassa kollektiivista sopimista hyödynnetään tekijöiden sopimusaseman parantamiseksi. Esitysluonnoksessa ei ole tuotu esiin sitä, Euroopan neuvoston ministerikomitea on linjannut joulukuussa 2018, että eurooppalainen kilpailuoikeus ei ole esteenä itsensätyöllistäjien kollektiiviselle sopimiselle ja että EU-komissio on parhaillaan tekemässä asiaa koskevaa selvitystä. Ovea kollektiivisen sopimisen osalta myös palkkioiden määräytymisessä ei ole siis syytä lyödä kiinni kuten esitysluonnoksessa on tehty.

Esitysluonnoksessa esiintyy useissa kohdin (esim. s. 10, 28 ja 90) myös väärä määritelmä direktiivin asianmukaisesta ja oikeasuhtaisesta korvauksesta. Sivulla 10 todetaan, että ”korvauksen asianmukaisuudella tarkoitetaan DSM-direktiivin mukaan sitä, että korvaus on oikeassa suhteessa teoksen kaupalliseen arvoon. Oikeasuhteisuus viittaa tekijän tai esittävän taiteilijan panokseen suhteessa muiden tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden panokseen teoksessa.” Yhdistyksen käsitys on se, että ”asianmukainen” viittaa yleisesti kyseisellä alalla objektiivisesti oikeudenmukaisena pidettävän korvauksen määrään ja ”oikeasuhtainen” tekijän kannalta kohtuulliseen määrään hyödyntäjän teoksesta saamista tuloista. Kyse on siis toisiaan täydentävistä termeistä. Tämä tulkinta on esitetty myös European Copyright Societyn teettämässä DSM-direktiivin 3 lukua koskevassa implementointisuosituksessa. (https://www.jipitec.eu/issues/jipitec-11-2-2020/5105 s. 14)

Esitysluonnoksen sivulla 28 ja 90 todetaan, että ”Korvauksen määräytymisessä olisi otettava huomioon tekijän panostus koko teoksessa ja kaikki muut tapauksen olosuhteet, kuten markkinakäytännöt tai teoksen tosiasiallinen hyödyntäminen.” Direktiivin johdantolauseen 73 mukaan, ”tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden korvauksen olisi oltava asianmukainen ja oikeasuhteinen lisensoitujen tai siirrettyjen oikeuksien tosiasialliseen tai mahdolliseen taloudelliseen arvoon nähden, kun otetaan huomioon tekijän tai esittävän taiteilijan panostus koko teoksessa tai muussa suojatussa aineistossa ja kaikki muut tapauksen olosuhteet, kuten markkinakäytännöt tai teoksen tosiasiallinen hyödyntäminen.” Koska asianmukaisen ja oikeasuhtainen korvaus määritetään direktiivin mukaisesti ensisijassa suhteessa teoksen tosiasialliseen tai mahdolliseen arvoon nähden, tulee esityksestä poistaa tekstit jotka viittaisivat siihen, että korvaus olisi riippuvainen teokseen osallistuvien mahdollisten muiden tekijöiden panostuksesta.

Jotta tekijöiden direktiivin mukainen oikeus asianmukaiseen ja oikeasuhtaiseen korvaukseen voisi konkretisoitua edes periaatteen tasolla tulisi johdantolauseeseen 73 sisältyvä asianmukaisen ja oikeasuhtaisen korvauksen määritelmä implementoida lakitekstiin sellaisenaan. Näin meneteltäisiin esimerkiksi Ruotsissa.

Kustantajien julkaisutoiminnan keskittyessä entistä enemmän sähköisiin aineistoihin, joita tarjotaan kolmansien toimesta muun muassa kuukausimaksuun perustuvissa lukuaikapalveluissa, kirjailijoiden edellytykset hankkia toimeentuloa teoksillaan ovat supistuneet huomattavasti entisestä. Suomen Kirjailijaliiton kesällä 2020 teettämän selvityksen mukaan, äänikirjasta maksettava palkkio oli 1/5 vastaavan painetun kirjan tuotosta, keskimäärin 0,67 euroa teokselta. Ei ole syytä olettaa, että tietokirjojen osalta tilanne olisi erilainen. Suomen kustannusyhdistyksen ja Kirjakauppaliiton teettämän Suomi lukee -tutkimuksen mukaan, sähköisten kirjojen myynti kuluttajille tapahtui vuonna 2020 jo lähes kokonaan lukuaikapalvelujen kautta ja lukuaikapalvelut ovat kolminkertaistaneet käyttäjämääränsä verrattuna kahden vuoden takaiseen.

Nykyisen korvaustason kohtuullisuuden arviointi puuttuu hallituksen esitysluonnoksesta kokonaan.

Asianmukaista ja oikeasuhtaista korvausta koskevan periaatteen implementointi lakiin olisi ensimmäinen askel sen varmistamiseksi, että riittävät edellytykset luovan työn tekemiselle ja toimeentulolle taataan luovien sisältöjen kulutuksen siirtyessä aiempaa enemmän digitaaliseen ympäristöön.

8.2 Tekijän oikeus selvitykseen teosten kaupallisesta hyödyntämisestä. Ehdotetun tekijänoikeuslain 30 §:n tarkoituksena on turvata tekijälle mahdollisuus saada tietoa teoksen kaupallisesta hyödyntämisestä. Kysymys on uudesta, pakottavasta säännöksestä. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Suomen tietokirjailijat vastustaa ehdotusta ja vaatii sen korjaamista Tekijäfoorumin ehdotuksen mukaiseksi.

Avoimuusvelvoitteen vaikuttavalla ja tekijämyönteisellä täytäntöönpanolla on suuri merkitys tekijän mahdollisuuksiin harjoittaa myös muita direktiivin 3 luvun mukaan tekijälle kuuluvia oikeuksia. Esitysluonnoksessa ehdotettu pykälä ja siinä mainitut useat 'hyvän tavan mukaiseen selvitykseen' vaikuttavat elementit jättävät liikaa epävarmuuksia tekijöille sen suhteen toteutuuko direktiivin edellyttämä oikeus ajantasaisiin, merkityksellisiin ja kattaviin tietoihin teostensa käytöstä ja sitä kautta oikeus asianmukaiseen ja oikeasuhtaiseen korvaukseen ja tarvittaessa oikeus sopimuksen kohtuullistamiseen.

Selvitystä teoksen kaupallisesta hyödyntämisestä koskevan 30 § pakottavuus tekijän hyväksi on sinällään osittainen parannus tekijän asemaan, sillä aiemmin laissa oli ainoastaan painettuja teoksia koskeva tahdonvaltainen pykälä. Ehdotettua pykälää ja sen perusteluja lukiessa on kuitenkin erittäin vaikeaa saada selvyys raportointivelvollisuuden tosiasiallisesta laadusta ja laajuudesta useine tekijän vahingoksi vaikuttavine poikkeuksineen.

Vaikka selvityksen yksityiskohdista sovittaisiin yleensä tekijänoikeuden luovutusta koskevassa sopimuksessa ja siitä voidaan sopia tekijän eduksi kuten tähänkin asti, on säännöksen vaikeaselkoisuus ehdottomasti korjattava. Tällaisenaan implementoituna direktiivin avoimuusvelvoitetta koskevan 19 artiklan tavoite avoimuuden lisäämisestä ei toteudu, pikemminkin päinvastoin ja vaarana on entistä suppeampi raportointi teosten kaupallisesta hyödyntämisestä.

Artiklassa on jo määritelty ne elementit, jotka direktiivin vaatimukset täyttävän selvityksen on sisällettävä. Pykälän sanamuotoa tulisi korjata 19 artiklan sanamuotoa paremmin vastaavaksi, kuten Tekijäfoorumi on ehdottanut:

"Tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden on saatava säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa, ja kunkin alan erityispiirteet huomioon ottaen ajantasaiset, merkitykselliset ja kattavat tiedot teostensa ja esitystensä hyödyntämisestä osapuolilta, joille he ovat lisensoineet tai siirtäneet oikeutensa, tai luovutuksensaajiltaan tai alilisenssinsaajilta, varsinkin hyödyntämistapojen, kaikkien syntyneiden tulojen ja maksettavan korvauksen osalta. Tiedot ovat ajantasaisia, merkityksellisiä ja kattavia, jos ne ovat vähintään alalla yhteisesti laaditun suosituksen tai kollektiivisopimuksen mukaisia."

Ehdotus lisäisi esitysluonnoksessa esitettyyn pykälään direktiiviin vaatiman maininnan tietojen saamisesta vähintään kerran vuodessa, ottaisi raportoinnista tehtävien mahdollisten poikkeusten sijasta lähtökohdaksi direktiivin edellyttämän korkeatasoisen avoimuuden kaikilla aloilla ja siirtäisi hyvän tavan mukaisen raportoinnin tarkemman sisällön kullakin alalla yhteisesti määriteltäväksi asiaksi.

Esitysluonnoksessa ehdotetussa pykälässä on viittaus alan käytännesääntöjen ja alan erityispiirteiden huomioon ottamisesta, joka mahdollistanee direktiivin mukaisen kollektiivisen sopimisen hyvän tavan mukaisista raportointivelvoitteista. Perusteluissa on tältä osin todettu, että "työehtosopimusten tai muiden kollektiivisten sopimusten mukaisia ehtoja selvityksen antamisesta olisi lähtökohtaisesti pidettävä säännöksen tarkoittaman hyvän tavan mukaisina". Tekijäfoorumin ehdottama ratkaisu tuo selkeämmin esiin sen, että yleislausekkeen tarkempaa sisältöä voivat määrittää kunkin alan omat kollektiivisopimukset. Näin asia on ratkaistu esimerkiksi Ruotsin lakiesitysluonnoksessa DSM-direktiivin voimaansaattamiseksi.

Ehdotusluonnoksen mukaan, ainoastaan alkuperäisellä tekijällä on oikeus saada pykälän mukainen hyvän tavan mukainen selvitys teoksensa käytöstä. Perustelujen mukaan, pykälässä käytetty ilmaisu "alkuperäinen tekijä" merkitsee sitä, että tämä oikeus ei siirry tekijänoikeuden luovutuksen mukana luovutuksen saajalle. Luovan alan tekijät, mukaan lukien kirjailijat, luovuttavat oikeuksiaan myös yritystensä kautta. Direktiivin johdantolauseessa 72 todetaan, että "Tekijät ja esittävät taiteilijat ovat lisenssin myöntäessään tai oikeutensa siirtäessään, myös omien yritystensä välityksellä, yleensä heikommassa sopimusasemassa korvausta vastaan tapahtuvassa hyödyntämisessä, ja nämä luonnolliset henkilöt tarvitsevat tällä direktiivillä säädetyn suojan voidakseen täysin hyödyntää unionin oikeuden nojalla yhdenmukaistettavia oikeuksia". 30 §:ään tulisi ottaa lisäys siitä, että oikeus pykälässä tarkoitettuun

selvitykseen kuuluu alkuperäisen tekijän ohella hänen edustamalleen toiminimelle tai oikeushenkilölle. Lienee vastoin direktiivin tarkoitusta jos esimerkiksi toiminimellä toimiva tai osakeyhtiölleen tekijänoikeutensa luovuttanut kirjailija ei saisi hyväkseen direktiivin pakottavia oikeuksia.

Koska avoimuusvelvoitteella on tarkoitus turvata tekijän avoin tiedonsaanti teoksensa käytöstä ja samalla antaa edellytykset sen arvioimiselle onko korvaus asianmukainen ja oikeasuhtainen ja tarvittaessa tarpeen kohtuullistaa, ei yhdistys kannata pykälään otettuja vapaaehtoisia poikkeuksia raportointivelvoitteesta hallinnollisen taakan tai tekijän panostuksen perusteella. Mahdolliset poikkeukset tekijän tiedonsaantiin tulisi määritellä kollektiivisesti kirja-alan sidosryhmien välillä. Ehdotetusta pykälästä puuttuu myös direktiivin edellyttämä maininta siitä, että selvityksen antamisesta ei voida poiketa, jos tekijä osoittaa tarvitsevansa tiedot käyttääkseen oikeuttaan sopimuksen kohtuullistamiseen.

Pykälän 2 momenttia, joka koskee raportointivelvoitteesta poikkeamista tekijän teoksen kaupallista hyödyntämistä koskevan tietoisuuden perusteella, olisi syytä täydentää siten, että pykälästä selviää, että tämä voi koskea ainoastaan työsuhteen puitteissa teoksia luovia tekijöitä. Ilman tarkempaa soveltamisalan rajausta laissa, tällaisten yleisluontoisten poikkeusten ottaminen lakiin on omiaan kaventamaan raportointivelvollisuutta direktiivissä määritellystä tasosta.

Pykälästä puuttuu lisäksi seuraamukset sen varalta, mikäli luovutuksensaaja ei suoriudu raportointivelvollisuudestaan. Kirja-alan sopimuskäytännössä kustantajan olennainen raportointivelvollisuuden rikkominen voi oikeuttaa tekijää purkamaan sopimuksen.

Oikeus tietojen saantiin kustantajan sopimuskumppanilta, esimerkiksi lukuaikapalveluntarjoajalta, on tärkeä parannus tekijän kannalta, kunhan huolehditaan ettei tiedonsaannista voida poiketa sillä perusteella että tieto on liikesalaisuus. Ehdotuksen mukaan näyttäisi siltä, että tekijällä on oikeus saada nähtävilleen kaikki teoksensa hyödyntämistä koskeva tieto sen liikesalaisuusluonteesta riippumatta. Pykälän 4 momentin mukaan tekijä ei saisi kuitenkaan oikeudettomasti ilmaista tai käyttää selvityksen antajan yksilöimää tietoa liikesalaisuudesta. Tämä osa momentista saattaa olla ristiriidassa tekijän oikeuteen vaatia sopimuksen kohtuullistamista tarvittaessa valtuuttamalla siihen edunvalvontajärjestön edustaja, kuten esitysluonnoksessa on ehdotettu. Mikäli selvitykseen sisältyvät tiedot on merkitty liikesalaisuuksiksi ja tekijä ei voisi näitä tietoja ilmaista edunvalvontajärjestön edustajalle, tekisi tämä tyhjäksi oikeuden sopimuksen kohtuullistamiseen korvauksen osalta vaihtoehtoisin riidanratkaisumenettelyin kuten direktiivin 21 artikla edellyttää. Pykälässä tulisi selkeästi todeta se, että kun tekijä ryhtyy toimiin korvauksen kohtuullistamiseksi saamiensa tietojen perusteella, tietojen ilmaisu ei olisi oikeudetonta, kun se tapahtuu edunvalvontajärjestön edustajalle, jonka tekijä on valtuuttanut käyttämään oikeutta sopimuksen kohtuullistamiseen.

8.3. Tekijän oikeus perua oikeudenluovutus. Ehdotetussa 31 §:ssä säädettäisiin tekijän oikeudesta perua oikeudenluovutus, mikäli teosta ei ole hyödynnetty laissa säädetyssä ajassa. Kysymys on pakottavasta säännöksestä, mistä johtuen nykyiset tahdonvaltaiset, teostyyppikohtaiset säännökset poistettaisiin tekijänoikeuslaista. Ainoana poikkeuksena olisivat elokuvateoksia koskevat säännökset, jotka säilyisivät ennallaan, mutta muuttuisivat pakottaviksi. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Suomen tietokirjailijat vastustaa peruutusoikeudesta säätämistä esitysluonnoksessa esitetyssä muodossa ja esittää sitä korjattavaksi Tekijäfoorumin ehdottamaan muotoon. Yhdistys vastustaa myös 33 §:n poistamista laista. Pykälä sisältää velvoitteen julkaista teos kohtuullisessa ajassa sekä kirjailijan kannalta tärkeitä kustantajalle osoitettuja velvollisuuksia, joilla on sopimuksia täydentävää ja ohjaavaa vaikutusta. 34 § voidaan poistaa, mikäli peruutusoikeudesta säädetään, kuten Tekijäfoorumi on ehdottanut.

Ehdotuksessa kaikkia teostyyppejä, paitsi elokuvateoksia, koskisi yksi ja sama aika, jonka kuluttua tekijänoikeuden luovutus on peruttavissa. 3,5 vuoden enimmäisaika teoksen hyödyntämisen aloittamiselle on kirjailijoiden kannalta liian pitkä ja merkitsee selkeää heikennystä nykytilaan verrattuna eikä olisi kohtuullinen.

Nykyisen 33 §:n mukaan kustantajan on julkaistava teos kohtuullisessa ajassa. 34 §:n mukaisesti tekijä voi purkaa sopimuksen ja pitää saamansa palkkion, mikäli kustantaja ei ole julkaissut teosta kahdessa vuodessa valmiin käsikirjoituksen luovutuksesta. Kustannussopimuksissa sovitaan usein lyhyemmistä ajoista esimerkiksi 12-18 kuukaudesta, jonka kuluessa kustantajan on julkaistava käsikirjoitus.

Ehdotettu 31 § soveltuu nyt ainoastaan tilanteisiin, joissa teosta ei ole julkaistu siitä huolimatta, että tekijä on omalta osaltaan täyttänyt sopimuksen ehdot, eli kirja-alan käytännön mukaisesti, toimittanut valmiin käsikirjoituksen. Pykälä vastaisi siis TekijäL 34 §:ää mutta selkeästi heikennettynä. Pykälä ei ota huomioon tekijän peruutusoikeuden tarvetta tilanteessa, jossa siirronsaaja julkaisemisen jälkeen pitää teosta saatavilla, mutta hyödyntää sitä vain näennäisesti. Pykälä ei aseta teoksen hyödyntäjälle varsinaista aktiivisuusvelvoitetta, ainoastaan julkaisuvelvollisuuden. Koska sähköiset aineistot eivät voi tulla loppuunmyydyiksi kuten painetut kirjat, tarvitaan mekanismi jolla tekijä voi päästä sopimuksesta eroon, jos luovutettuja oikeuksia ei hyödynnetä aktiivisesti ja tehokkaasti kohtuullisessa ajassa.

Direktiivi ei rajoita peruutusoikeutta vain tilanteisiin joissa teosta ei lainkaan hyödynnetä, vaan antaa mahdollisuuden sopia peruutusoikeuden tarkemmasta sisällöstä kollektiivisin sopimuksin, joissa kunkin alan erityispiirteet voidaan ottaa huomioon.

Peruutusoikeudesta tulisi säätää kuten Tekijäfoorumi on ehdottanut:

”Kun tekijä tai esittävä taiteilija on lisensoinut tai siirtänyt teosta tai muuta suojattua aineistoa koskevat oikeutensa, tekijä tai esittävä taiteilija voi peruuttaa lisenssin tai oikeuksien siirron kokonaan tai osittain, jos tätä teosta tai muuta suojattua aineistoa ei hyödynnetä alan erityispiirteet huomioon ottaen kohtuullisessa ajassa aktiivisesti ja tehokkaasti. Hyödyntäminen on aktiivista ja tehokasta, jos se on vähintään alalla yhteisesti laaditun suosituksen tai kollektiivisopimuksen mukaista.”

Esitysluonnoksessa poistettavaksi ehdotettu 33 § sisältää velvoitteen julkaista teos kohtuullisessa ajassa sekä tärkeitä kustantajan yleisiä velvollisuuksia hyödyntää luovutettuja oikeuksia myös julkaisemisen jälkeen mm. huolehtimalla tavanmukaisesti teoksen levittämisestä. Kustantajan velvollisuudet teoksen menekin edistämiseksi jatkuvat 33 §:n ensimmäisen virkkeen mukaan myös sen jälkeen, kun teos on saatettu markkinoille (Harenko, Niiranen, Tarkela: Tekijänoikeus 2016 s. 383). Vaikka nämä lakipykälät sivuutetaankin usein sopimalla niitä täydentävästi kustannussopimuksissa, tarjoavat ne varsinkin puutteellisesti laadituissa sopimuksissa oikeusperustan vaatia sopimuksen purkamista ja korvauksia esimerkiksi tilanteissa, jossa kustantaja on laiminlyönyt velvollisuutensa levittää teosta. Pykälän säilyttäminen on tärkeää myös siksi, että kustannussopimuksissa painottuvat useimmiten tekijän velvollisuudet. Näin ollen, pykälän säilyttäminen alleviivaisi kustannussopimuksen luonnetta keskinäiseen luottamukseen perustuvana molempia osapuolia velvoittavana sopimuksena. Yhdistyksen näkemyksen mukaan poistettavaksi ehdotettu 33 § ei ole vanhentunut ja se tulisi säilyttää tahdonvaltaisena laissa.

Esitysluonnoksen mukaan, nykyiseen lähtökohtaan, jonka mukaan oikeuksien peruuttamisen yhteydessä tekijälle jää mahdollisesti jo maksettu korvaus, säilyisi ennallaan. Koska 31 §:ssä on kyse pakottavasta säännöksestä ei näin tärkeää asiaa voida jättää pelkkien perustelujen tasolle. 31 §:ään olisi otettava lisäys, jonka mukaan tekijä saa pitää saamansa palkkion peruuttaessaan sopimuksen.

Ehdotettu työnantajan rinnakkainen käyttöoikeus teokseen

Suomen tietokirjailijat vastustaa ehdotettua työnantajalle jäävää ei-yksinomaista käyttöoikeutta työsuhteessa luotuun teokseen. Säännös tulee poistaa hallituksen esityksestä. Ehdotus on direktiiviin perustumaton ja tarkoittaisi radikaalia poikkeamista nykyisestä sopimiseen perustuvasta käytännöstä työsuhteen aikana luoduissa teoksissa. Tekijän lähtökohtainen valta päättää luomasta teoksestaan on säilytettävä, myös työsuhteessa.

Toisin kuin perusteluissa mainitaan (s. 36–37), direktiivi ei jätä jäsenvaltioille tässä liikkumavaraa. Direktiivi ei mahdollista, että jäsenvaltio säätäisi kyseisen poikkeuksen tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden peruuttamisoikeuteen. Jäsenvaltiot voivat säätää vain, että tekijät tai esittävät taiteilijat voivat halutessaan päättää sopimuksen yksinomaisen luonteen sen sijasta, että he peruuttaisivat lisenssin tai oikeuksien siirron (22 artiklan 2 kohta). Lisäksi jäsenvaltiot voivat säätää, että peruuttamisoikeudesta poikkeavat sopimusmääräykset ovat täytäntöönpanokelpoisia vain, jos ne perustuvat kollektiivisen sopimisen tuloksena tehtyyn sopimukseen (22 artiklan 5 kohta). Koska direktiivi ei mahdollista asiasta säätämistä, ehdotuksesta tulee luopua.

On syytä korostaa, että direktiivi edellyttää säätämään sopimuskumppanille suunnatusta purku-uhkaisesta velvoitteesta hyödyntää käyttämättä jäänyttä teosta, ei ajallisesti rajoittamattomasta käyttöoikeudesta luovutettuun teokseen. Ehdotuksessa ei ole esitetty mitään mekanismia kielto-oikeuden käyttämiseksi, jos tekijä myöhemmin haluaa perua työnantajalle lain nojalla siirtyneen käyttöoikeuden. Ehdotus asettaisi työsopimuksen puitteissa teoksia luovat henkilöt ja hyödyntämissopimusten kautta oikeuksiaan luovuttavat henkilöt eriarvoiseen asemaan.

Laissa ei ole minkäänlaista yleistä työsuhdesiirtymää edellyttävää säännöstä vaan tekijänoikeus kuuluu sille, joka on luonut teoksen.

Oikeuskäytännössä on kehitetty ns. normaalikäyttösääntö, jonka mukaan työnantajalla olisi oikeus käyttää omassa toiminnassaan työntekijän laatimaa materiaalia, jonka tämä on luonut työtehtäviensä puitteissa ja työnantajan toimialan osoittamassa laajuudessa. Esimerkiksi toimittajan työtehtäviin kuuluu artikkelien laatiminen, joten työnantajalla on katsottu olevan tiettyjä oikeuksia hyödyntää työn tuloksia. Kaikki riippuu viime kädessä sopimustilanteesta kullakin alalla.

Ehdotetun 3 momentin sanamuoto ja perustelut jättävät epäselväksi onko tarkoitus laajentaa normaalikäyttösääntö koskemaan myös sellaisia työsuhteen aikana luotuja teoksia, jotka eivät liity työntekijän tehtäviin. Onko tarkoitus, että työnantaja saisi rinnakkaisen käyttöoikeuden opettajan työsuhteen aikana, mutta tämän vapaa-ajalla tekemään teokseen?.

Nyt ehdotettu 3 momentti tarkoittaisi, että työnantajalla ei olisi pelkästään oikeus käyttää työsuhteessa luotua teosta työntekijän työsuhteen ajan vaan myös sen jälkeen koko tekijänoikeuden voimassaoloajan. Näin esimerkiksi opettajan tai tutkijan tulisi hyväksyä, että hänen luomaansa teosta hyödynnetään työnantajan toiminnassa korvauksetta rajattoman pitkän ajan.

Opettajien ja tutkijoiden kohdalla normaalikäyttösääntö ei päde. Opettajien ja tutkijoiden tehtävänä ei ole laatia opetusmateriaalia ja teoksia korkeakoululle. Heidän tehtävänään on opettaa ja tutkia.

Opettajien ja tutkijoiden työsuhdetekijänoikeudesta Tekijänoikeuskomitean mietinnössä on aikanaan todettu, että ”yliopistojen, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten opetus- ja tutkimustehtävät ovat sen luonteisia, että niitä suoritettaessa syntyvien teosten tekijänoikeus tulee kokonaisuudessaan jäädä työntekijälle. Tätä edellyttävät tieteen, tutkimuksen ja taiteen vapaus ja kehitys.” (Tekijänoikeuskomitean III osamietintö. Pj. Jukka Liedes 1987:7. s. 190)

Hallituksen esityksessä uudeksi oppivelvollisuuslaiksi todetaan, että ”Opettajien koulutukseen ja työnkuvaan ei lähtökohtaisesti kuuluisi oppimateriaalien tekeminen. Jos työnantaja teettää opettajilla oppimateriaalia yhteiseen käyttöön, tulisi oppimateriaalin tekemisestä ja niihin liittyvistä tekijänoikeuksista sopia aina erikseen.” (HE 173/2020 vp s. 101).

Esitysluonnoksessa on ohitettu kokonaan työsuhdetekijänoikeuteen liittyvän keskustelun tarkastelu eikä ole tuotu esiin eri ammateissa toimivien henkilöiden työsuhdetekijänoikeudellisen aseman eroja. Esityksestä puuttuu vaikutusten arviointi ja asianmukainen perusoikeuspunninta. Silloin, kun lakiin ehdotetaan muutoksia aikaisempaan oikeustilaan, niin asianmukaiseen lainvalmisteluun kuuluvat myös asianmukaiset perustelut eli luotettava selvitys siitä, mikä on nykyinen oikeustila ja miksi sitä on nyt syytä muuttaa. Nyt näin ei ole tehty.

8.4. Kustannussopimuksia koskevasta erityissääntelystä. Ehdotetussa 35 – 37 §:ssä säädettäisiin kustannussopimuksista. Säännöksiä on muutettu tavoitteena modernisoida voimassa olevia kustannussopimuksiin liittyviä säännöksiä. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Suomen tietokirjailijat kannattaa ehdotuksia muutettuna.

35 §:n 1 momenttiin ehdotettu muutos ”tai muulla tavoin monistaa ja julkaista kirjallisen tai taiteellisen teoksen” tarkoittaisi sitä, että kustannussopimus voi koskea jatkossa painetun teoksen lisäksi sähköisiä aineistoja.

Niin sanotun suppean tulkinnan periaatteen mukaan, kaikki ne oikeudet, joita ei ole kustannussopimuksessa nimenomaisesti mainittu luovutettaviksi, jäävät tekijälle. Tämä on vahvistettu myös Suomen tietokirjailijat ry:n, Suomen Kirjailijaliiton ja Suomen Kustannusyhdistys ry:n yhteisesti laatimissa Kustantamisen hyvissä käytännöissä: luovutettavat oikeudet tulisi määritellä nimenomaisesti. Yhdistyksen näkemys on, että tekijälle on jäätävä valta päättää luovuttaako hän oikeuden välittää teostaan myös sähköisessä muodossa. Näin on esitetty myös Ruotsin esitysluonnoksessa DSM-direktiivin voimaansaattamiseksi.

2 momenttiin otettu lisäys äänikirjojen ja käännösoikeuksien jäämisestä luovutettujen oikeuksien ulkopuolelle, ellei niistä ole nimenomaisesti sovittu, on kannatettava, mutta vastaa jo nykyistä käytäntöä. Käännösoikeuksien jääminen luovutuksen ulkopuolelle ilman nimenomaista mainintaa on sikäli turha, ettei jo nykyisenkään kustannussopimuskäytännön mukaan kustantajalle siirry varsinaista tekijänoikeutta käännösoikeuksiin, ainoastaan yksinomainen tai rinnakkainen oikeus välittää niitä, jos näin nimenomaisesti sovitaan. Alan yleisen tavan mukaan suomalainen kirjailija ei luovuta suomalaiselle kustantajalle käännösoikeuksia. Suomalainen kustantaja voi toimia käännösoikeuksien välittäjänä, mutta tämä perustuu kirjailijan antamaan valtuutukseen, ei käännösoikeuksien luovuttamiseen. Maininta ”käännösoikeuksista” laissa loisi väärän olettaman alan toimintavoista ja heikentäisi kirjailijan asemaa.

Yhdistys ehdottaa, että 35 § olisi seuraavassa muodossa:

"Oikeus julkaista teos sähkökirjana tai äänikirjana ei siirry kustantajalle, ellei siitä ole nimenomaisesti sovittu tekijän ja kustantajan välillä."

Yhdistys vastustaa ehdotusta, jonka mukaan vanhasta kustannussopimuksia koskevasta 31 §:stä poistettaisiin sen 2 momentti: "Käsikirjoitus tai muu teoksen kappale, jonka mukaan teos on monistettava, jää tekijän omaksi." Yhdistyksen mielestä pykälä ei ole vanhentunut. Vaikka käsikirjoitus luodaankin nykyään tekstinkäsittelyohjelmalla ja siitä jää kopio tekijälle, on tärkeää, että käsikirjoituksen omistusoikeutta koskeva olettama tekijän hyväksi ilmaistaan laissa. Käsikirjoitukseen voi sisältyä esimerkiksi tekijän itse ottamia, kirjan kuvitukseksi tarkoitettuja alkuperäisiä valokuvia tai alkuperäinen kuvataiteen teos, josta valmistetaan kirjan kansi. Lähtökohta siitä, että tekijällä on omistusoikeus käsikirjoitukseen ja muuhun itse luotuun käsikirjoitukseen sisältyvään materiaaliin on syytä säilyttää. Tekijä voi sopia tästä toisin kuten nykyäänkin. Olettamasäännön kumoaminen heikentäisi tekijän sopimusasemaa.

36 §:ään otettua ilmaisua ”tai muutoin julkaistaan uudelleen” yhdistys pitää epämääräisenä ja digitaaliseen ympäristöön soveltumattomana. Teoksia ei voi varsinaisesti julkaista uudelleen kun ne ovat kerran saatettu saataville sähköisesti.

Yhdistys ehdottaa, että 36 §:ää muutetaan seuraavaan muotoon:

36 § Uudelleen julkaiseminen Tilaisuus tehdä teokseen muutoksia

"Jos uuden painoksen valmistaminen aloitetaan myöhemmin kuin vuoden kuluessa siitä, kun edellinen painos julkaistiin, tai jos teos on ollut saatavilla sähköisessä muodossa sellaisenaan vähintään vuoden, on tekijän ennen valmistamista tai muuten saatava tilaisuus tehdä teokseen sellaisia muutoksia, jotka eivät tuota kohtuuttomia kustannuksia eivätkä muuta teoksen luonnetta.”

37 §:ään ehdotetun muutoksen osalta yhdistys ei pidä tarkoituksenmukaisena, että tekijän oikeus julkaista teos sidotaan teoksen sopimuksen mukaisen hyödyntämisen lakkaamiseen. Se, mitä voidaan pitää hyödyntämisenä on erityisesti sähköisessä ympäristössä tulkinnanvaraista. Sen selventämiseksi paremmin, milloin tekijällä on oikeus julkaista teos uudelleen yhdistys ehdottaa pykälää muutettavaksi seuraavaan muotoon:

37 § Tekijän oikeus julkaista teos

"Tekijä ei saa uudelleen julkaista teosta siinä muodossa ja sillä tavoin kuin sopimuksessa on tarkoitettu, ellei tekijä ole käyttänyt lakiin tai sopimukseen perustuvaa oikeuttaan perua oikeudenluovutus.

Kirjallisen teoksen saa tekijä kuitenkin viidentoista vuoden kuluttua siitä vuodesta, jona teoksen julkaiseminen aloitettiin, ottaa koottujen tai valittujen teostensa kokoelmaan."

8.5. Tekijän oikeus rinnakkaistallentaa tieteellinen artikkeli. Ehdotetussa 38 §:ssä säädettäisiin tekijän oikeudesta rinnakkaistallentaa tieteellinen artikkeli. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Suomen tietokirjailijat vastustaa ehdotettua tekijän oikeutta rinnakkaistallentaa tieteellinen artikkeli. Suomen tietokirjailijat yhtyy Kopioston esittämään kantaan ja esittää lisäksi seuraavaa:

Rinnakkaistallentamista koskeva pykäläehdotus on uusi eikä DSM-direktiivi, eikä muukaan direktiivi, edellytä sen säätämistä. Säännöksen säätämiselle ei ole perusteita, minkä vuoksi se tulee poistaa esityksestä.

Pykälän ottamisella lakiin pyritään esitysluonnoksen perustelujen mukaan, ratkaisemaan tutkijalta kustantajalle siirtyneen yleisön saataviin saattamiseen liittyvään yksinoikeuteen ja tutkimushankkeita rahoittavien korkeakoulujen rahoitusehtoihin sisältyvän julkaisuvelvoitteen välinen ristiriita. Tosiasiassa ehdotus liittyy avoimesta julkaisemisesta käytyyn keskusteluun, jonka taustana on huoli tieteen avoimesta saatavuudesta muun muassa kustantajien korkeina pidettyjen tilausmaksujen vuoksi, korkeakoulujen rahoitusongelmat ja lisääntynyt paine saattaa julkisesti rahoitetun tutkimuksen yhteydessä syntyneet tieteelliset julkaisut avoimesti saataville ns. CC-lisenssien (Creative commons) kautta. Tätä on perusteltu kansainvälisiin suosituksiin ja erilaisiin ohjeistuksiin nojaten.

Tutkijoillakin on perusoikeudellisesti suojattuihin varallisuusoikeuksiin kuuluva tekijänoikeus ja Suomea sitoviin kansainvälisiin sopimuksiin ja tekijänoikeuslakiin perustuva yksinoikeus määrätä teoksestaan. Ristiriitatilanteissa laki ja sopimukset menevät avoimen julkaisemisen ohjeistusten ja suositusten edelle. On tärkeää, että tutkijat saavat itse päättää, miten heidän työnsä tekijänoikeudellisesti suojattuja tuotoksia hyödynnetään ja missä niitä julkaistaan. Tutkijoiden tekijänoikeuksilla on erityinen yhteys tutkimuksen ja

korkeimman opetuksen vapauteen. Tutkimuksen vapautta ei ole ilman oikeutta päättää julkaisutavasta ja -kanavista.

Yhdistys kannattaa tieteen avoimuutta sinänsä, mikä piirre on ollut ja on edelleen tieteen kehityksen kannalta olennaista. Avoin tiede tarkoittaa sitä, että tutkimustulokset julkistetaan, jotta niitä voidaan altistaa kritiikille ja käyttää pohjana uuden tutkimuksen teossa. Avoin tiede pyritään kuitenkin nykyään samaistamaan avoimeen julkaisemiseen, joka tarkoittaa, että aineiston tulisi olla kaikkien saatavilla ilmaiseksi. Tällaisia sitoumuksia ei sisälly mihinkään Suomea sitoviin kansainvälisiin sopimuksiin tai lainsäädäntöön. Tekijänoikeus ei ole ollut eikä ole tieteen avoimuuden eikä laadunkaan este. Kuka tahansa on voinut tutustua tieteen saavutuksiin tekijänoikeuden estämättä. Myös ns. siteerausoikeus palvelee tieteen kontrolloitavuutta ja laatua, eli samoja asioita, joilla ns. avointa julkaisemistakin on pyritty perustelemaan.

Toisin kuin esitysluonnoksessa on väitetty, tekijällä on jo nyt TekijäL 2 §:n nojalla oikeus määrätä myös rinnakkaistallentamisesta. Tekijän yksinoikeuksiin kuuluu oikeus päättää, missä ja miten hän haluaa julkaista teoksensa. Tekijällä tulee olla myös rajoittamaton oikeus halutessaan luovuttaa yksinomaisia julkaisuoikeuksia haluamalleen taholle. Tätä oikeutta ei voi rajoittaa ilman painavia perusteita. Kyse on oikeudeksi naamioidusta rajoituksesta suhteessa kustantajaan. Pykälä on perusteeton ja tarpeeton.

Yksilön varallisuusoikeuksiin kuuluvan oikeuden ja sananvapauden rajoittaminen ja kaventaminen esitetyllä tavalla vaatii tarkempia perusteluja ja myös kolmen kohdan testin arvioimista. Rinnakkaistallentaminen puuttuu kohtuuttomasti tekijän omaisuuden suojaan, tutkimuksen ja korkeimman opetuksen vapauteen, kustantajien elinkeinovapauteen sekä yksilöiden sopimusvapauteen. Kyse ei ole oikeudesta vaan tekijän perusoikeuksiin kuuluvien oikeuksien kaventamisesta ja rajoittamisesta.

CC-lisenssien käyttöönotosta ylipäänsä ei ole käyty perusteellista yhteiskunnallista keskustelua, jossa vaikutukset kotimaiseen tiedekustantamiseen ja tekijöiden perusoikeuksiin olisi selvitetty.

Perusteluissa ei ole kerrottu, mitä esitys tarkoittaisi em. oikeuksien kannalta. Tämä on yllättävää, kun joissakin muissa kohdin esitysluonnosta korostetaan sääntelyn ”perusoikeusherkkyyttä”. Säännös vaatisi tarkan perustuslainmukaisuuden analysoinnin.

Ehdotuksessa ei ole myöskään käsitelty tyypillisiä tilanteita, joissa tutkijan kustannussopimuksessa sovelletaan ulkomaan lakia. Julkaistessaan artikkelin avoimessa julkaisuarkistossa, tutkija rikkoo sopimusta ja on siitä vastuussa ulkomaiselle kustantajalle. Suomen tekijänoikeuslain pakottavallakaan rinnakkaistallennusoikeudella ei ole näissä tilanteissa mitään vaikutusta.

2 momentin mukainen tekijän oikeus rinnakkaistallentamiseen muista tekijöistä riippumatta on poikkeus siihen pääsääntöön, että yhteisteoksesta voidaan määrätä vain kaikkien yhteisteoksen tekijöiden suostumuksella (TekijäL 6 §). Näin on tehty esimerkiksi ehdotetun 31 §:n 2 momentissa. Tästä pääsäännöstä poikkeamista ei ole perusteltu mitenkään esitysluonnoksessa. Muista tekijöistä riippumaton oikeus rinnakkaistallentamiseen loukkaisi muiden tekijöiden sopimusvapautta, asettaisi tutkijat eriarvoiseen asemaan, eikä miltään osin täytä tekijänoikeuslain 2 §:n oikeuksien rajoittamista koskevan kolmen kohdan testin vaatimuksia. Rinnakkaistallennusoikeus ei voi olla riippumaton yhteisteoksen kohdalla muiden tekijöiden oikeuksista.

Perustelujen mukaan ehdotettu rinnakkaistallennusoikeus perustuu vuonna 2017 tehtyyn selvitykseen lainsäädännön muutostarpeista rinnakkaistallentamisen edistämiseksi (ns. Mansalan-selvitys OKM:n julkaisuja 2017:15). Selvityksen pohjalta laaditussa lakipykäläehdotuksessa on annettu mahdollisuus säätää tekijänoikeusasetuksella tarkempia määräyksiä yleisön saataville saattamisen ajankohdasta ja tieteelliseltä kirjoitukselta vaadittavasta muodosta sekä julkaisukanavasta. Tieteellinen artikkeli voitaisiin saattaa yleisön saataville esimerkiksi kun 1) tieteellinen kirjoitus on syntynyt sellaisessa tutkimuksessa, jota on ainakin pääosin rahoitettu julkisista varoista 3) tieteellinen kirjoitus saatetaan yleisön saataville, kun kustantaja on

asettanut lopullisen version ilmaiseksi saataville digitaalisessa muodossa 4) mikäli tieteellistä kirjoitusta ei ole asetettu ilmaiseksi saataville, tekijä voi asettaa sen yleisön saataville, kun ensimmäisestä julkaisupäivämäärästä on kulunut kuusi kuukautta luonnontieteiden, tekniikan ja lääketieteen alalla ja kaksitoista kuukautta humanististen ja yhteiskuntatieteiden alalla.

Mansalan selvityksessä todetaan, että rinnakkaistallentamiselle asetettavilla reunaehdoilla pystytään vaikuttamaan siihen, että kustantajien kiinnostus artikkeleiden julkaisemiseen säilyy (s. 43). Nyt ehdotetussa pykälässä ei tarjota minkäänlaisia reunaehtoja avoimelle julkaisemiselle, jotka perustuvat kansainvälisiin suosituksiin. Jos pykäläehdotus kerrotaan tehtävän suositusten pohjalta, vähimmäisedellytyksenä on, että siinä noudatettaisiin suosituksia.

Rinnakkaistallentamista koskevan tekijänoikeuden rajoituksen ottaminen lakiin vaatisi kokonaan oman lainvalmistelun, jossa eri tahoja kuullaan laajasti ja jossa perusoikeuspunninta on tehty perusteellisesti ja asianmukaisesti.

Ehdotettu 38 § on kaikilta osin tekijän perusoikeuksien, suhteellisuusperiaatteen ja kolmen kohdan testin vastainen. Säännös tulee poistaa virallisesta hallituksen esityksestä.

8.6. Esittävän taiteilijan yksinoikeuden laajentaminen. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi tekijänoikeuslain 45 §:ää siten, että kuvatallenteelle tallennetun esityksen tekijänoikeudellinen suoja laajenisi vastaamaan lähtökohtaisesti äänitallenteelle tallennetun esityksen oikeuksia. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Kannatamme ehdotusta sellaisenaan ja yhdymme Kopioston lausunnossaan esittämään kantaan.

8.7. Tekijänoikeuksista vapaista (public domain) teoksista otetut valokuvat (TekL 49 a §, DSM-direktiivin 14 artikla) Valokuvaajan lähioikeutta ehdotetaan kavennettavaksi siten, että valokuva teoksesta, jonka suoja-aika on päättynyt, ei tulisi valokuvaajan lähioikeussuojan piiriin. Tavoitteena on varmistaa, että toisella suo-jamuodolla ei voida estää tekijänoikeudesta vapaiden (public domain) teosten käyttämistä. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Suomen tietokirjailijat kannattaa ehdotusta muutettuna ja yhtyy Kopioston lausunnossaan esittämään.

9. Lehtikustantajan uusi lähioikeus (TekijäL 50 § ja 23 §, DSM-direktiivin 15 ja 16 artikla)

9.1. "Lyhyet otteet". DSM-direktiivin 15 artiklan mukaisesta lehtikustantajan lähioikeudesta säädettäisiin tekijänoikeuslain 50 §:ssä. Uudella lähioikeudella suojattaisiin lehtikustantajan oikeutta määrätä lehtijulkaisun saattamisesta yleisön saataviin tietoverkoissa tietoyhteiskuntapalvelun tarjoajan toimesta. Direktiivissä suojan kohde jää jokseenkin avoimeksi, ja suojan kohde on rekonstruoitu siten, että se mahdollisimman hyvin kattaisi sellaiset käyttömuodot (käyttö uutisseuranta- ja uutiskoostepalveluissa), joita direktiivissä on tavoiteltu. Eräänä haasteena on kysymys siitä, miten tulisi suhtautua direktiivin säännökseen, jonka mukaan suojan piiriin eivät kuulu ”erittäin lyhyet otteet tai yksittäiset sanat”. Direktiivissä ei määritellä tarkkaa rajaa sille, minkälaiset otteet ovat sallittuja, eikä sellaista aseteta myöskään 50 §:ssä. Sen sijaan säännöksessä lähtökohtana on, että myös epäolennaisten otteiden toistuva käyttö voi loukata tekijänoikeutta, ja sen perusteella on ehdotettu sanamuotoa, joka vastaa

nykyistä tietokantasuojaa (tietokantadirektiivissä on vastaavanlainen konstruktio, eli myös tietokannan epäolennaisten osien toistuva käyttö voi kuulua yksinoikeuden piiriin). Valmistelun aikana työpajoissa toivottiin, että ainakin otsikko olisi laissa säädetty ”vapaaksi”. Jos pidätte tarpeellisena, että laissa säädetään tietty sana- tai merkkimäärä, jonka käyttö olisi aina sallittua, niin minkä pituinen sana- tai merkkimäärän tulisi olla? Miten vastaavasti määriteltäisiin muiden suojan kohteiden (esim. valokuva tai audiovisuaalinen aineisto) osalta sallitun käytön määrä?

Ei vastattu.

9.2. Lehden toisintaminen toisessa sanoma- tai aikakauslehdessä (voimassa oleva TekL 23 §) Valmistelussa on arvioitu, että voimassa olevan TekL 23 §:n säilyttäminen ei ole mahdollista, sillä siinä on olennaisesti kysymys sanoma- tai aikakauslehden kilpailijan (toisen sanoma- tai aikakauslehden taholta, Lausuntopalvelu.fi 26/233 joka on samalla myös tietoyhteiskunnan palvelu) oikeudesta toisintaa sanoma- tai aikakauslehdessä julkaistu artikkeli, joka lienee lähtökohtaisesti laajempi kuin ”erittäin lyhyt ote tai yksittäiset sanat”. Yhdyttekö tähän arvioon? Jos ette, millä perustein tulisi katsoa, että kilpaileva sanoma- tai aikakauslehti ei käytä hyväkseen sanoma- tai aikakauslehden tekemiä investointeja sisällöntuotantoon, jonka johdosta uutisartikkelin toisintaminen olisi sallittua suoraan lain nojalla, kun sen sijaan vastaavan pituisen otteen käyttäminen esimerkiksi uutiskooste- tai uutisseurantapalvelussa olisi kiellettyä?

Ei vastattu.

9.3. Internetin hakupalvelut Direktiivin 15 artiklassa tai sen esitöissä ei ole mainintaa siitä, että sanoma- ja aikakauslehden lähioikeudella olisi vaikusta internetin hakupalveluihin (esim. Google hakupalvelu, Bing, Ecosia ym). Lähtökohtaisesti voidaan katsoa, että direktiivillä ei ole tarkoitettu olevan vaikutusta hakupalveluiden toimintaan ja että direktiivissä olevaa viittausta siihen, että linkittäminen ei kuulu yksinoikeuden piiriin, voidaan tulkita samansuuntaisesti. Toisaalta direktiivissä ei nimenomaisesti myöskään suljeta pois tämänkaltaisia tietoyhteiskuntapalveluiden tarjoajia yksinoikeuden soveltamisalasta. Onko sanoma- tai aikakauslehden lähioikeussuojan yhteydessä tarpeen ottaa kantaa hakupalveluiden toimintaan? Jos on, miten asiaan tulisi ottaa kantaa esityksessä?

Ei vastattu.

9.4. Tekijöiden osuus lehtikustantajan saamista korvauksista Ehdotuksen (ja DSM-direktiivin) mukaan tekijällä on oikeus asianmukaiseen osuuteen lehtikustantajan saamasta korvauksesta. Tulisiko tekijöiden osuutta määritellä tarkemmin laissa? Jos katsotte, että tekijöiden osuus korvauksesta tulee määritellä, tulisiko sen olla prosenttiosuus vai jotain muuta? Minkä suuruinen osuus?

Ei vastattu.

9.5. Tarve sopimuslisenssisäännökselle tekijöiden korvausosuuden hoitamiseksi Sanoma- ja aikakauslehdet sisältävät suuren määrän eri aineistoja. Jotta lehtikustantajat välttyisivät neuvottelemasta kunkin tekijänoikeuden haltijan kanssa erikseen asianmukaisista korvauksista, voi olla molemmille osapuolille helpompaa, että asia hoidettaisiin sopimuslisenssisäännöksellä joka mahdollistaisi sen, että lehtikustantaja voisi neuvotella yhteishallinnointiorganisaation kanssa keskitetysti korvausosuudesta ja korvaukset tilitettäisiin organisaation kautta tekijänoikeuden haltijoille. Pitäisikö lakiehdotukseen lisätä asiaa koskeva sopimuslisenssisäännös? Voitte halutessane perustella kantaanne lyhyesti vastauksenne yhteydessä.

Ei vastattu.

9.6. Sanoma- tai aikakauslehden lähioikeussuoja - arvio ehdotetusta TekL 50 §:stä kokonaisuudessaan Arvioikaa nyt ratkaisua kokonaisuudessaan. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Ei vastattu.

10. Verkkosisällönjakopalvelun vastuu käyttäjien palveluun tallentamista sisällöistä (TekijäL 6 a luku, DSM-direktiivin 17 artikla)

10.1. Onko ratkaisussa riittävästi huomioitu eri perusoikeuksien välistä tasapainoa?

Ei vastattu.

10.2. Sananvapautta koskevien tekijänoikeuden rajoitusten vahvistaminen (uusi TekL 23 §) Ehdotetussa uudessa 23 §:ssä säädettäisiin oikeudesta käyttää teosta toisessa teoksessa, eli tarkemmin sanottuna mahdollisuudesta käyttää teosta karikatyyrissä, parodiassa ja pastississa sekä teoksen satunnaisesta sisällyttämisestä toiseen teokseen. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun? Voitte perustella kantaanne ja esittää vaihtoehtoisia ratkaisuja ja muutosehdotuksia vastauksenne yhteydessä.

Suomen tietokirjailijat kannattaa ensisijaisesti 23 §:n poistamista, toissijaisesti kannatamme muutettuna. Perustelujen osalta yhdymme Kopioston lausunnossaan esittämään.

10.3. Pykäläkohtaiset huomiot uudesta 6a luvusta.

a. TekL 55 a §:ssä säädettäisiin verkkosisällönjakopalvelun tarjoajan vastuusta. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Ei vastattu.

b. Ehdotetussa 55 b §:ssä säädettäisiin verkkosisällönjakopalvelun tarjoajan tiedonantovelvoitteesta. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Ei vastattu.

c. Ehdotetussa 55 c §:ssä säädettäisiin verkkosisällönjakopalvelun tarjoajan velvollisuudesta estää yleisön pääsy aineistoon. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Ei vastattu.

d. Ehdotetussa 55 d §:ssä säädettäisiin kiellosta esittää perusteettomia poistovaatimuksia. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Ei vastattu.

e. Ehdotetussa 55 e §:ssä säädettäisiin sisällön tuottajalle annettavasta ilmoituksesta. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Ei vastattu.

f. Ehdotetussa 55 f §:ssä säädettäisiin verkkosisällönjakopalvelun tarjoajan velvollisuudesta tarjota keinoja erimielisyyksien selvittelyyn palvelussa. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Ei vastattu.

g. Ehdotetussa 55 g §:ssä säädettäisiin palauttamispyynnöstä. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Ei vastattu.

h. Ehdotetussa 55 h §:ssä säädettäisiin tekijänoikeusriitalautakunnasta. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun? Voitte perustella kantaanne ja esittää vaihtoehtoisia ratkaisuja ja muutosehdotuksia vastauksenne yhteydessä.

Ei vastattu.

i. Ehdotetussa 55 i §:ssä säädettäisiin asian käsittelystä tekijänoikeusriitalautakunnassa. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Ei vastattu.

j. Ehdotetussa 55 j §:ssä säädettäisiin tekijänoikeusriitalautakunnan ratkaisujen julkisuudesta. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Ei vastattu.

k. Ehdotetussa 55 k §:ssä säädettäisiin hyvityksestä ja vahingonkorvauksesta. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Ei vastattu.

l. Ehdotetussa 55 l §:ssä säädettäisiin hyvityksestä ja vahingonkorvauksesta. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Ei vastattu.

m. Ehdotetussa 55 m §:ssä säädettäisiin riitojen käsittelyä koskevista sopimusehdoista. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Ei vastattu.

11. Kysymyksiä DSM-direktiivin säännöksistä, joista ei ehdoteta uutta sääntelyä

11.1. Neuvottelumekanismi (13 artikla) DSM-direktiivin 13 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava mahdollisuus saada apua puolueettomalta elimeltä tai sovittelijalta sopimusneuvotteluissa audiovisuaalisten teosten saattamiseksi yleisön saataviin tilausvideopalveluissa. Valmistelussa on arvioitu, että lainsäädäntömme ei aseta esteitä sille, että

osapuolet, joilla on lisensiointiin liittyviä vaikeuksia, voivat saada apua sopimukseen pääsemiseksi, esimerkiksi sovittelijoilta asianajajaliiton kautta tai Keskuskauppakamarin sovittelijoilta? Yhdyttekö tähän käsitykseen? Jos ette, miksi?

Ei vastattu.

11.2. Kustantajan oikeus hyvityksiin (16 artikla) DSM-direktiivin 16 artiklan mukaan jäsenvaltiot voivat säätää, että kustantajalla on oikeus osuuteen siirrettyjen oikeuksien nojalla maksetuista hyvityksistä. Tekijänoikeuslain 19 §:n mukaan tekijä ei voi luovuttaa toiselle oikeuttaan lainauskorvaukseen, eikä oikeus lainauskorvaukseen siirry kustantajalle kustannussopimuksen nojalla. Vastaavasti tekijänoikeuslain 26 a §:ssä säädettyä hyvitystä yksityisestä kopioinnista maksetaan vain alkuperäisille oikeudenhaltijoille, eikä hyvitykseen ole subjektiivista oikeutta. Valokopiointia koskevan tekijänoikeuden rajoituksen nojalla kerättävät korvaukset maksetaan käytännössä yhteishallinnointiorganisaation tilityssääntöjen perusteella, mikä mahdollistaa myös korvausten maksamisen kustantajille. Valmistelussa nykytilannetta ei ole pidetty tarpeellisena muuttaa. Yhdyttekö tähän käsitykseen? Jos ette, miksi?

Suomen tietokirjailijat yhtyy tähän käsitykseen ja viittaa Sanaston lausunnossaan esittämään.

11.3. Vaihtoehtoinen riitojenratkaisumenettely (DSM-direktiivin 21 artikla) DSM-direktiivin vaihtoehtoista riitojenratkaisumenettelyä koskevan 21 artiklan osalta ei ehdoteta muutoksia voimassaolevaan tekijänoikeussääntelyyn. Valmistelussa on katsottu, että nykyinen lainsäädäntö ei aseta esteitä vapaaehtoisten vaihtoehtoisten riidanratkaisumenetelmien käytölle ja sille, että tekijä tai esittävä taiteilija voisi valtuuttaa esimerkiksi tekijöitä tai esittäviä taiteilijoita edustavan organisaation toimimaan puolestaan myös vapaaehtoisessa vaihtoehtoisessa riidanratkaisussa, kuten välimiesmenettelyssä tai sovittelussa. Yhdyttekö tähän näkemykseen? Jos ette, miksi?

Yhdistys **vastustaa** ehdotusta ja viittaa Tekijäfoorumin kantaan asiassa.

Tekijäfoorumi on ehdottanut, että perustettaisiin suositusluonteisia lausuntoja antava OKM:n alainen elin (vrt. TEM:n alaisuudessa toimiva työsuhdekeksintölautakunta). Sopimuksen kohtuullistamista koskeva sovittelu (artikla 20) tapahtuisi lautakunnan puheenjohtajan johdolla. Jos sovittelu ei tuota tulosta, riita siirtyisi lautakunnan käsiteltäväksi (artikla 21). Alojen erityispiirteet voidaan huomioida lautakunnan ratkaisukokoonpanoissa, joissa tulisi olla mukana osapuolia edustavat tahot, sekä riippumaton alan asiantuntemusta omaava asiantuntija.

Välimiesmenettely ja sovittelu edellyttävät molemminpuolista suostumusta ja vastapuolen kieltäytyessä jää tällä hetkellä ainoaksi vaihtoehdoksi tuomioistuin. Tekijällä on harvoin taloudelliset edellytykset viedä korvausta koskeva asia tuomioistuimeen. Yleisesti tunnettua myös on, että tekijät jättävät puolustamatta oikeuksiaan tuomioistuimissa alalla hankalaksi leimautumisen pelossa ja käsittelyyn liittyvän maineriskin vuoksi. Tekijät tarvitsevat matalan kynnyksen menettelyn tuekseen. Suositusluonteisia lausuntoja antava elin tarjoaisi mahdollisuuden hakea lausuntoa tilanteessa, jossa hakijan vastapuoli ei anna suostumustaan riitojenratkaisuun.

Välimiesmenettelyn ja sovittelun lopputulokset ovat yleensä salaisia. Lautakunnan lausunnot ovat lähtökohtaisesti julkisia, jolloin sekä lausunnot että itse menettely edistäisivät vuoropuhelua alalla ja hyvien käytäntöjen muodostumista.

Suositusluonteisia lausuntoja antava OKM:n elin huomioisi myös nykyisiä riitojenratkaisumenettelyjä paremmin osapuolten kuluriskin. Lausuntojen tulisi olla hakijalle maksuttomia.

12. Kysymyksiä esityksen vaikutuksista

12.1. Kuvailu tekijänoikeusjärjestelmän yleisestä merkityksestä. Esityksen vaikutusarvioinnissa (luku 4.2.) on kuvailtu tekijänoikeusjärjestelmän merkitystä yleisesti. Kuvailuun ei ole lisätty sellaista taustatietoa, joka ilmenee jo HE-luonnoksen 1 ja 2 luvusta, joissa kuvaillaan direktiivien sisältöä ja kansallista sääntelytarvetta. Kuvailuun on sisällytetty tekijänoikeusjärjestelmän kansantaloudellista merkitystä, tekijänoikeuden merkitystä luovien alojen ammattilaisten ja luovien alojen yritysten kannalta, sekä laajemmin osana yhteiskunnan tiedonvälitystä ja innovaatioiden edistämistä. Onko kuvailussa virheitä tai puutteita? Onko sitä tarpeen täydentää, ja jos on, miten?

Tekijänoikeusjärjestelmän kuvailu on erittäin niukkaa jääden yksipuoliseksi ja suppeaksi painottaen lähinnä tekijänoikeusjärjestelmän merkitystä teosten käyttäjien ja yhteiskunnan näkökulmasta. Koska direktiivin yksi tärkein tavoite on ollut tekijöiden aseman parantaminen, olisi ollut tervetullutta, että kuvailussa olisi käsitelty syvällisemmin myös tekijänoikeuslainsäädännön tältä osin ehkä tärkeintä tavoitetta, tekijänoikeuden suojafunktiota ja tekijänoikeusjärjestelmän merkitystä tekijöiden ansaintamahdollisuuksien takaajana. Kuvailussa esitetyt luvut ovat vanhahkoja.

12.2. Ehdotusten vaikutukset asiaryhmittäin

a. Tekijänoikeuden rajoituksia ja sopimuslisenssiä koskevat ehdotukset. Onko kuvailussa virheitä tai puutteita? Onko sitä tarpeen täydentää, ja jos on, miten?

Vaikutusten arviointi sisältää sekä virheitä että puutteita esimerkiksi ehdotetun opetuspoikkeuksen osalta ja tältä osin viittaamme Kopioston lausunnossaan esittämään.

b. Sopimusehtojen sääntelyyn (tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden asema sopimussuhteissa) liittyvien muutosten vaikutukset. Onko kuvailussa virheitä tai puutteita? Onko sitä tarpeen täydentää, ja jos on, miten?

Vaikutusten arvioinnissa on virheitä ja puutteita.

Sopimusehtojen sääntelyyn liittyvien muutosten vaikutusten arvioinnin yhteydessä todetaan, että ”säännökset voidaan arvioida merkittävästi parantavan tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden asemaa sopimussuhteessa, sillä aikaisemmin heidän suojanaan on lainsäädännön tasolla korkeintaan ollut tahdonvaltaisia pykäliä” (s. 44). Kuten lausunnossamme on tuotu esiin, vaikutus on pikemminkin päinvastainen ja ehdotetuilla säännöksillä heikennetään monilta osin tekijän asemaa sopimussuhteessa.

Olemme tuoneet pykäläehdotuksia koskevissa kommenteissa esiin niiden sisältämiä puutteita ja virheitä.

c. Tekijänoikeuden lähioikeuksiin ehdotettujen muutosten pääasialliset vaikutukset (esittävien taiteilijoiden suojan laajentaminen, lehtikustantajan lähioikeus). Onko kuvailussa virheitä tai puutteita? Onko sitä tarpeen täydentää, ja jos on, miten?

Ei vastattu.

d. Verkkosisällönjakopalvelun tarjoajan vastuuta koskevan sääntelyn vaikutukset. Onko kuvailussa virheitä tai puutteita? Onko sitä tarpeen täydentää, ja jos on, miten?

Ei vastattu.

13. Kysymyksiä perusoikeusarvioinnista. HE-luonnoksen 12 luvussa esitystä arvioidaan perusoikeuksien toteutumisen ja lainsäätämisjärjestyksen kannalta. Onko analyysissä puutteita, esimerkiksi puuttuuko sellaista perustuslakivaliokunnan tai EU-tuomioistuimen ratkaisukäytäntöä, joka olisi asian arvioimisessa tarpeen ottaa huomioon? Jos puuttuu, mitä tulisi lisätä?

Perusoikeuspunninnan osalta Suomen tietokirjailijat yhtyy Kopioston lausunnossaan esittämään ja kiinnittää erityisesti huomiota siihen, että perusoikeuspunninnassa tekijän omaisuuden suojan esiin nostaminen on jäänyt puutteelliseksi tai olemattomaksi. Myös sananvapauden toteutuminen nimenomaan tekijän kannalta on ohitettu.

14. Muut yksityiskohdat joista haluatte lausua. Onko esityksessä muita yksityiskohtia, joita haluatte kommentoida, kuten siirtymäsäännökset, lakien voimaantulo, lain seuranta ja toimeenpano tai jotain muuta vastaavaa?

Ei vastattu.

Yhteenveto keskeisistä huomioista

Hallituksen esityksen luonnoksessa ei ole huomioitu EU:n tekijänoikeusdirektiivin (ns. DSM-direktiivi) edellyttämiä parannuksia luovan alan tekijöiden ja taiteilijoiden asemaan. Direktiivin mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että tekijöillä ja esittävillä taiteilijoilla on oikeus saada asianmukainen korvaus teostensa ja esitystensä käytöstä. EU-direktiiveissä asetetut tavoitteet ovat jäsenmaita sitovia.

Suomen tietokirjailijat ry katsoo, että Suomen tekijänoikeuslakiin kaavaillut muutokset eivät vastaa direktiivin tarkoitusta tekijöiden aseman parantamisesta. Tekijät olisivat jatkossakin heikossa

neuvotteluasemassa korvauksista sopiessaan ja sopimuksia tehdessään. Joiltain osin esitetyt muutokset jopa heikentäisivät nykyisiä käytäntöjä ja sitä kautta luovan alan tekijöiden ja taiteilijoiden asemaa.

Esitysluonnos tulee tämän johdosta palauttaa takaisin valmisteluun.

Helsingissä 27.10.2021

Ilari Talman
Lakimies
Suomen tietokirjailijat ry.